

EUROPOS KONVENCIJA DĖL EKSPERIMENTINIAIS IR KITAIŠ MOKSLO TIKSLAIS NAUDOJAMŲ STUBURINIŲ GYVŪNŲ APSAUGOS

1986 m. kovo 18 d. Strasbūras

Preambulė

Šią Konvenciją pasirašiusios Europos Tarybos valstybės narės,
prisimindamos, jog Europos Tarybos tikslas – siekti didesnės savo narių vienybės ir jog ji nori bendradarbiauti su kitomis valstybėmis saugant eksperimentiniais ir kitais mokslo tikslais naudojamus gyvus gyvūnus;

pripažindamos, kad žmogaus moralinė priedermė – gerbti visus gyvūnus ir deramai atsižvelgti į jų gebą jausti kančią ir turėti atmintį;

pripažindamos vis dėlto, kad žmogui siekiant žinių, sveikatos ir saugos reikia naudoti gyvūnus, kai pagrįstai tikimasi, kad rezultatas praturtins žinojimą ar bus apskritai naudingas žmogaus ar gyvūno labui panašiai, kaip jis juos naudoja maistui, aprangai ar kaip nešulinius gyvulius;

pasiryžusios riboti gyvūnų naudojimą eksperimentiniais ir kitais mokslo tikslais, siekiant, kur įmanoma, pakeisti tokį naudojimą, ypač ieškant alternatyvių priemonių ir skatinant šių alternatyvių priemonių naudojimą;

siekdamos priimti bendras nuostatas, padedančias apsaugoti gyvūnus, naudojamus eksperimentams, kuriuos atliekant jie gali patirti skausmą, kančią, baimę ar ilgalaikį sužalojimą, ir užtikrinti, kad tais atvejais, kai to neįmanoma išvengti, gyvūnai kuo mažiau kentėtų,

s u s i t a r ė:

I dalis – Bendrieji principai

1 straipsnis

1. Ši Konvencija taikoma visiems gyvūnams, naudojamiems ar skirtiems naudoti bet kuriame eksperimente ar kitame moksliniame tyrime, kai atliekant eksperimentą jie gali patirti skausmą, kančią, baimę ar ilgalaikį sužalojimą. Ji netaikoma jokiai neeksperimentinei žemės ūkio ar klinikinės veterinarijos praktikai.

2. Šioje Konvencijoje:

a) „gyvūnas“ – jei neapibūdinta kitaip, visi gyvi žmonių giminei nepriklausantys stuburiniai, įskaitant laisvėje gyvenančius ir (arba) galinčius daugintis lervas, išskyrus vaisius ar embrionus;

b) „skirtas naudoti“ – veisiamas ar laikomas parduoti, perleisti ar naudoti kokiais nors eksperimentinei ar kitai mokslinei veiklai;

c) „eksperimentas“ – gyvūno naudojimas eksperimentiniais ar kitais mokslo tikslais, dėl kurio jis gali patirti skausmą, kančią, baimę ar ilgalaikį sužalojimą, įskaitant veiksmus, kuriais siekiama, kad gyvūnas gimtų tokiomis sąlygomis, arba dėl kurių jis gali gimti, išskyrus šiuolaikinėje praktikoje priimtinus mažiausiai skausmo sukeliančius gyvūnų numarinimo ar ženklinimo būdus (tai yra „humaniškus“ būdus).

Eksperimentas pradedamas tuomet, kai gyvūnas paruošiamas naudojimui, ir baigiamas, kai nebeatliekami jokie tolesni tam eksperimentui reikalingi stebėjimai; jei skausmas, kančia, baimė ar ilgalaikis sužalojimas pašalinami, sėkmingai panaudojant anesteziją, analgeziją ar kitus metodus, gyvūno naudojimas vis tiek apibrėžiamas kaip eksperimentas;

d) „kompetentingas asmuo“ – asmuo, kurį Šalis laiko savo teritorijoje kompetentingu atlikti atitinkamą šioje Konvencijoje aprašytą funkciją;

e) „atsakinga institucija“ – tai tam tikros Šalies teritorijoje atitinkamam tikslui paskirta

institucija, įstaiga ar asmuo;

f) „įstaiga“ – bet kokie stacionarūs ar kilnojami įrenginiai, pastatai, pastatų kompleksai ar kitos patalpos; taip pat gali būti vieta, kuri nėra visiškai uždara ar uždengta, ir kilnojamieji įrenginiai;

g) „veisimo įstaiga“ – įstaiga, kurioje auginami gyvūnai yra skirti naudoti eksperimentams;

h) „tiekimo įstaiga“ – įstaiga, iš kurios tiekiami gyvūnai yra skirti naudoti eksperimentams, bet ne veisimo įstaiga;

i) „naudojimo įstaiga“ – įstaiga, kurioje gyvūnai naudojami eksperimentams;

j) „humaniškas numarinimo metodas“ – gyvūno numarinimas, sukeliantis kuo mažiau fizinių ar psichinių kančių, atsižvelgiant į gyvūno rūšį.

2 straipsnis

Eksperimentas gali būti atliekamas tik dėl vieno ar daugiau iš šių tikslų ir laikantis šioje Konvencijoje nustatytų apribojimų:

a) i) siekiant išvengti žmonių, stuburinių ar nestuburinių gyvūnų ar augalų ligos, sveikatos sutrikimo arba kitos anomalijos ar jos poveikio arba profilaktiškai užkirsti jiems kelią, įskaitant vaistų, medžiagų ar produktų gamybą ir kokybės, veiksmingumo ir saugumo tikrinimą;

ii) siekiant diagnozuoti ar gydyti žmonių, stuburinių ar nestuburinių gyvūnų arba augalų ligą, sveikatos sutrikimą ar kitą anomaliją arba jos poveikį;

b) siekiant nustatyti, įvertinti, kontroliuoti ar pakeisti žmonių, stuburinių ar nestuburinių gyvūnų arba augalų fiziologinę būklę;

c) aplinkos apsaugos;

d) mokslinių tyrimų;

e) mokymo ir profesinio rengimo;

f) teismo ekspertizių.

3 straipsnis

Kiekviena Šalis įsipareigoja imtis visų reikiamų priemonių, kad šios Konvencijos nuostatos būtų įgyvendinamos ir kuo greičiau, bet koku atveju per penkerius metus nuo šios Konvencijos įsigaliojimo tai Šaliai, būtų užtikrinta kontrolės ir priežiūros sistema.

4 straipsnis

Jokia šios Konvencijos nuostata neriboja Šalių laisvės priimti griežtesnes eksperimentams naudojamų gyvūnų apsaugos ir gyvūnų naudojimo eksperimentams kontrolės bei ribojimo priemones.

II dalis – Bendra priežiūra ir laikymas

5 straipsnis

1. Visiems eksperimente naudojamiems ar skirtiems naudoti gyvūnams suteikiamos jų sveikatai ir gerovei reikalingos laikymo patalpos, aplinka, nors šiek tiek judėjimo laisvės, pašaras, vanduo ir priežiūra. Apribojimai gyvūnų galimybėms tenkinti fiziologinius ir etologinius poreikius turi būti kiek įmanoma mažesni. Įgyvendinant šią nuostatą, turėtų būti atsižvelgiama į šios Konvencijos A priede pateiktus gyvūnų laikymo ir priežiūros nurodymus.

2. Gyvūnų veisimo, laikymo ir naudojimo aplinkos sąlygos privalo būti kasdien tikrinamos.

3. Gyvūnų gerovė ir sveikatos būklė turi būti nuolat pakankamai atidžiai ir dažnai stebimos, kad būtų išvengta skausmo ar kančios, baimės ar ilgalaikio sužalojimo, kurių galima išvengti.

4. Kiekviena Šalis nustato priemones, kad būtų užtikrintas skubus bet kokio atsiradusio trūkumo ar kančių pašalinimas.

III dalis – Eksperimento atlikimas

6 straipsnis

1. Eksperimentas nėra dėl vieno iš 2 straipsnyje nurodytų tikslų neatliekamas, jei pagrįstai ir praktiškai prieinamas yra kitas moksliskai tinkamas metodas, kuriam nereikia gyvūnų.

2. Kiekviena Šalis turėtų skatinti mokslinius tyrimus siekiant kurti metodus, kurie galėtų teikti tą pačią informaciją, kuri gaunama atliekant eksperimentus.

7 straipsnis

Kai reikia atlikti eksperimentą, gyvūnų rūšies pasirinkimas kruopščiai apsvarstomas ir prireikus apie jį paaiškinama atsakingai institucijai; renkantis eksperimento tipą, pasirenkami tie, kuriems naudojamas mažiausias gyvūnų skaičius ir dėl kurių gyvūnai patiria mažiausiai skausmo, kančios, baimės ar ilgalaikio sužalojimo, ir kuriais, kaip manoma, yra daugiausia galimybių gauti tinkamus rezultatus.

8 straipsnis

Eksperimentas atliekamas taikant bendrąją arba vietinę anesteziją ar analgeziją arba kitus metodus, kad eksperimento metu būtų kuo mažiau skausmo, kančios, baimės ar sužalojimų, išskyrus atvejus, kai:

a) eksperimento sukeltas skausmas yra mažesnis negu gyvūno savijautos pablogėjimas, patiriamas dėl anestezijos ar analgezijos, arba

b) anestezijos ar analgezijos taikymas yra nesuderinamas su eksperimento tikslu. Tokiais atvejais imamasi reikalingų įstatyminių ir (ar) administracinių priemonių, kad būtų užtikrinta, jog tokie eksperimentai be reikalo nebūtų atliekami.

9 straipsnis

1. Kai planuojama su gyvūnu atlikti eksperimentą, per kurį jis patirs arba gali patirti didelį, galintį užsistėti skausmą, apie eksperimentą reikia specialiai pranešti atsakingai institucijai ir ji pagrįsti arba institucija turi išduoti specialų leidimą tokį eksperimentą atlikti.

2. Siekiant užtikrinti, kad joks toks eksperimentas nebūtų atliekamas be reikalo, imamasi reikalingų teisinių ir (ar) administracinių priemonių.

Tokios priemonės gali būti:

– arba specialus atsakingos institucijos leidimas;

– arba specialus pareiškimas apie tokį eksperimentą atsakingai institucijai ir teisminiai ar administraciniai veiksmai, jei ji yra neįtikinta, kad eksperimentas yra pakankamai reikšmingas dėl pagrindinių žmogaus ar gyvūno reikmių tenkinimo, įskaitant mokslinių problemų sprendimą.

10 straipsnis

Eksperimento metu naudojamam gyvūnui taikomos 5 straipsnio nuostatos, išskyrus atvejus, kai tos nuostatos yra nesuderinamos su eksperimento tikslu.

11 straipsnis

1. Baigiantis eksperimentui, nusprendžiama, ar gyvūną palikti gyvą, ar numarinti humanišku būdu. Gyvūnas nepaliekamas gyvas, jeigu, net visiškai atgavęs normalią sveikatos būklę, jis patirs nuolatinį skausmą ar baimę.

2. Šio straipsnio 1 dalyje nurodytą sprendimą priima kompetentingas asmuo pirmiausia veterinarijos gydytojas arba asmuo, kuris pagal 13 straipsnį yra atsakingas už tą eksperimentą arba jį atliko.

3. Jei, pasibaigus eksperimentui:

a) gyvūnas paliekamas gyvas, jis gauna priežiūrą, reikalingą pagal jo sveikatos būklę, jį stebi veterinarijos gydytojas ar kitas kompetentingas asmuo ir jis laikomas 5 straipsnio reikalavimus atitinkančiomis sąlygomis. Tačiau šiame punkte nustatytos sąlygos gali būti netaikomos, jeigu, veterinarijos gydytojo nuomone, pritaikius tokią išimtį, gyvūnas nepatirs jokių kančių;

b) gyvūnas nepaliekamas gyvas arba, kai jam negalima pritaikyti 5 straipsnio nuostatų dėl jo gerovės, jis kuo greičiau numarinamas humanišku būdu.

4. Joks gyvūnas, kuris jau buvo naudotas kokiam nors eksperimentui, per kurį jis patyrė didelį, galintį užsitęsti skausmą ar kančią, nepaisant to, ar buvo naudojama anestezija arba analgezija, negali būti naudojamas kitam eksperimentui, išskyrus atvejus, kai jis yra atgavęs gerą sveikatos būklę bei gerovę, ir:

a) arba kitas eksperimentas yra toks, jog jo metu ištiesai taikoma bendroji anestezija yra palaikoma tol, kol gyvūnas numarinamas;

b) arba kitas eksperimentas bus susijęs tik su nedidele operacija.

12 straipsnis

Nepaisant kitų šios Konvencijos nuostatų, tais atvejais, kai būtina pagrįstais eksperimento tikslais, atsakinga institucija gali leisti atitinkamą gyvūną paleisti į laisvę, jei ji yra įtikinta, kad, kiek įmanoma, yra pasirūpinta užtikrinti gyvūno gerovę. Eksperimentai, susiję su gyvūno paleidimu į laisvę, neleidžiami vien tik mokymo ar profesinio rengimo tikslais.

IV dalis – Leidimas

13 straipsnis

Eksperimentą 2 straipsnyje nurodytais tikslais gali atlikti leidimą turintys asmenys arba asmenys, už kuriuos atsako leidimą turintis asmuo, arba jei atitinkamas eksperimentinis ar kitas mokslinis projektas yra leidžiamas pagal nacionalinės teisės aktų nuostatas. Leidimas išduodamas tik asmenims, kuriuos atsakinga institucija laiko kompetentingais.

V dalis – Veisimo ar tiekimo įstaigos

14 straipsnis

Veisimo ir tiekimo įstaigas registruoja atsakinga institucija, jeigu joms netaikoma išimtis pagal 21 arba 22 straipsnį. Tokios registruotos įstaigos laikosi 5 straipsnio reikalavimų.

15 straipsnis

Registruojant pagal 14 straipsnį, nurodomas už atitinkamą įstaigą atsakingas asmuo, kuris yra kompetentingas administruoti ar kuriam patikėta rūpintis derama įstaigoje veisiamų ar laikomų gyvūnų priežiūra.

16 straipsnis

1. Registruotose veisimo įstaigose yra nustatoma tvarka registruoti ten veisiamus gyvūnus, tiekiamų gyvūnų skaičių ir rūšis, jų išsiuntimo datas ir gavėjo pavadinimą bei adresą.

2. Registruotose tiekimo įstaigose yra nustatoma tvarka registruoti ten gaunamų ir iš ten išsiunčiamų gyvūnų skaičių ir rūšis, jų gavimo ir išsiuntimo datas, iš kur atitinkami gyvūnai buvo gauti bei gavėjo pavadinimą ir adresą.

3. Atsakinga institucija nustato, kokius registrus už šio straipsnio 1 ir 2 dalyse nurodytas įstaigas atsakingas asmuo turi tvarkyti ir jai pateikti. Tokie registrai saugomi mažiausiai trejus metus nuo paskutinio įrašo datos.

17 straipsnis

1. Prieš nujunkymą kiekvienas šuo ir katė įstaigoje kuo neskausmingiau pažymimi individualiu ir nuolatinio ženklu.

2. Kai pirmą kartą į įstaigą po nujunkymo patenka nepaženklintas šuo ar katė, jie kuo skubiau ženklinami.

3. Kai šuo ar katė prieš nujunkymą perduodami iš vienos įstaigos į kitą ir jo (jos) paženklinti iš anksto praktiškai negalima, tol, kol gyvūną bus galima paženklinti, turi būti tvarkomas išsamus dokumentų registras, kuriame pirmiausia nurodoma gyvūno motina.

4. Įstaigos registruose įrašomi visų šunų ir kačių tapatybės nustatymo duomenys ir duomenys apie kilmę.

VI dalis – Naudojimo įstaigos

18 straipsnis

Naudojimo įstaigas registruoja ar kitaip tvirtina atsakinga institucija ir jos laikosi 5 straipsnyje nustatytų sąlygų.

19 straipsnis

Naudojimo įstaigos pasirūpina, kad turėtų įrenginius ir įrangą, reikalingus naudojamoms gyvūnų rūšims ir ten atliekamiems eksperimentams. Tokie įrenginiai ir įranga yra projektuojami, konstruojami ir veikia taip, kad užtikrintų kuo efektyvesnį eksperimentų atlikimą, reikalingus rezultatus gaunant su mažiausiu gyvūnų skaičiumi, sukeliant jiems kuo mažiau skausmo, kančių, baimės ar ilgalaikių sužalojimų.

20 straipsnis

Naudojimo įstaigoje:

a) paskiriamas asmuo ar asmenys, administraciniu požiūriu atsakingi už rūpinimąsi gyvūnų priežiūra ir įrangos veikimą;

b) yra pakankamas skaičius profesiskai parengtų darbuotojų;

- c) sudaromos tinkamos sąlygos veterinariniam konsultavimui ar gydymui;
- d) turėtų būti veterinarijos gydytojas ar kitas kompetentingas asmuo, atsakingas už konsultavimą dėl gyvūnų gerovės.

21 straipsnis

1. Toliau išvardytų rūšių gyvūnai, naudojami eksperimentams, yra tiesiogiai įgyjami arba turi būti kilę iš registruotų veisimo įstaigų, nebent Šalies nustatyta tvarka yra suteikta bendroji ar specialioji išimtis:

Pelė	<i>Mus musculus</i>
Žiurkė	<i>Rattus norvegicus</i>
Jūrų kiaulytė	<i>Cavia porcellus</i>
Sirinis žiurkėnas	<i>Mesocricetus auratus</i>
Triušis	<i>Oryctolagus cuniculus</i>
Šuo	<i>Canis familiaris</i>
Katė	<i>Felis catus</i>
Putpelė	<i>Coturnix coturnix</i> .

2. Kiekviena Šalis įsipareigoja šio straipsnio 1 dalies nuostatas išplėsti kitoms rūšims, ypač primatams, vos tik atsiranda atitinkamų rūšių tikslingai veisiamų gyvūnų pakankamo tiekimo perspektyva.

3. Benamiai naminiai gyvūnai eksperimentams nenaudojami. Šio straipsnio 1 dalyje numatytomis sąlygomis daroma bendroji išimtis negali būti taikoma benamiams šunims ir katėms.

22 straipsnis

Naudojimo įstaigoje naudojami tik gyvūnai, gauti iš registruotų veisimo ar tiekimo įstaigų, nebent Šalies nustatyta tvarka yra suteikta bendroji ar specialioji išimtis.

23 straipsnis

Gavus atsakingos institucijos leidimą, eksperimentai gali būti atliekami ir už naudojimo įstaigos ribų.

24 straipsnis

Naudojimo įstaigos nustato, kaip tvarkyti visų eksperimentuose naudotų gyvūnų registrus ir pareikalavus juos pateikti atsakingai institucijai. Pirmiausia tokie registrai turi būti pakankamai išsamūs, kad atitiktų 27 straipsnio reikalavimus, be to juose nurodomas visų įsigytų gyvūnų skaičius ir rūšys, iš kur jie buvo gauti ir jų pateikimo į įstaigą data.

VII dalis – Mokymas ir profesinis rengimas

25 straipsnis

1. Apie eksperimentus, atliekamus mokymo, profesinio rengimo arba tolesnio profesijų ar kvalifikacijų ugdymo tikslais, įskaitant gyvūnų, naudojamų ar skirtų naudoti eksperimentams, priežiūrą, turi būti pranešama atsakingai institucijai, ir eksperimentai atliekami prižiūrint kompetentingam asmeniui, kuris atsako už tai, jog būtų užtikrinta, kad atliekant eksperimentus būtų laikomasi nacionalinės teisės aktų pagal šią Konvenciją.

2. Eksperimentų mokymo, profesinio rengimo ar tolesnio profesinio ugdymo tikslais

neleidžiama atlikti šio straipsnio 1 dalyje nenurodytais atvejais.

3. Šio straipsnio 1 dalyje nurodyti eksperimentai yra atliekami tik tais atvejais, kai jie būtinai reikalingi atitinkamam mokymo ir profesinio rengimo tikslui, ir leidžiami tik tais atvejais, kai to tikslo negalima pasiekti audiovizualiniais ar kitais tinkamais metodais.

26 straipsnis

Eksperimentus atliekantys arba juose dalyvaujantys asmenys ir eksperimentams naudojamus gyvūnus prižiūrintys asmenys, taip pat einantys kontroliuojamo pobūdžio pareigas asmenys turi turėti reikalingą išsilavinimą ir kvalifikaciją.

VIII dalis – Statistinė informacija

27 straipsnis

1. Kiekviena Šalis apie gyvūnų naudojimą eksperimentams renka statistinę informaciją, ir ši informacija, jei tai įstatymų nustatyta, yra prieinama susipažinti visuomenei.

2. Informacija renkama apie:

- a) eksperimentams panaudotų gyvūnų skaičių ir rūšis;
- b) eksperimentams, tiesiogiai susijusiems su medicina ir mokymu bei profesiniu rengimu, panaudotų gyvūnų skaičių pagal pasirinktas kategorijas;
- c) žmogaus ir aplinkos apsaugai skirtiems eksperimentams panaudotų gyvūnų skaičių pagal pasirinktas kategorijas;
- d) teisės aktuose nustatyta tvarka reikalingiems eksperimentams panaudotų gyvūnų skaičių pagal pasirinktas kategorijas.

28 straipsnis

1. Atsižvelgdama į nacionalinės teisės aktų reikalavimus dėl slaptumo ir konfidencialumo, kiekviena Šalis kiekvienais metais Europos Tarybos Generaliniam Sekretoriui praneša pagal 27 straipsnio 2 dalyje nurodytus punktus surinktą informaciją, o ši pateikiama šios Konvencijos B priede nustatyta forma.

2. Europos Tarybos Generalinis Sekretorius viešai skelbia iš Šalių pagal 27 straipsnio 2 dalyje nurodytus punktus gautą informaciją.

3. Kiekviena Šalis yra raginama Europos Tarybos Generaliniam Sekretoriui pranešti savo nacionalinės institucijos, iš kurios paprašius gali būti gaunami išsamesni nacionalinės statistikos duomenys, pavadinimą. Tokie adresai bus skelbiami Europos Tarybos Generalinio Sekretoriaus skelbiamose statistinių duomenų suvestinėse.

IX dalis – Kitos Šalies teritorijoje atliktų eksperimentų pripažinimas

29 straipsnis

1. Siekdama išvengti bereikalingo eksperimentų, kuriuos reikalauja atlikti su sveikata ir sauga susiję teisės aktai, kartojimo, kiekviena Šalis, kiek įmanoma, pripažįsta kitos Šalies teritorijoje atliktų eksperimentų rezultatus.

2. Tuo tikslu Šalys įsipareigoja, kiek tai įmanoma praktiškai ir teisiškai, teikti viena kitai savitarpio pagalbą, ypač teikdamos informaciją apie savo teisės aktus ir administracinę praktiką, susijusius su reikalavimais atlikti eksperimentus svarstant paraiškas registruoti produktus, be to, pateikia faktinę informaciją apie jų teritorijoje atliktus eksperimentus ir apie leidimus ar kitokią su

tais eksperimentais susijusią administracinę informaciją.

X dalis – Daugiašalės konsultacijos

30 straipsnis

Šalys per penkerius metus nuo Konvencijos įsigaliojimo ir vėliau kas penkeri metai arba dažniau, jei to prašytų dauguma Šalių atstovų, Europos Taryboje rengia daugiašalės konsultacijas, kad būtų išnagrinėtas Konvencijos taikymas ir tikslingumas pakeisti ar išplėsti bet kurias jos nuostatas. Šios konsultacijos vyksta Europos Tarybos Generalinio Sekretoriaus šaukiamų posėdžių metu. Kiekviena Šalis bent prieš du mėnesius iki posėdžių pradžios Europos Tarybos Generaliniam Sekretoriui praneša savo atstovo pavardę.

XI dalis – Baigiamosios nuostatos

31 straipsnis

Šią Konvenciją gali pasirašyti Europos Tarybos valstybės narės ir Europos Bendrijos. Ji turi būti ratifikuojama, priimama arba patvirtinama. Ratifikavimo, priėmimo arba patvirtinimo dokumentai deponuojami Europos Tarybos Generaliniam Sekretoriui.

32 straipsnis

1. Ši Konvencija įsigalioja pirmą mėnesio dieną praėjus šešiams mėnesiams nuo tos dienos, kai keturios Europos Tarybos valstybės narės yra pagal 31 straipsnio nuostatas pareiškusios apie savo sutikimą būti Konvencijos saistomos.

2. Kiekvienai šią Konvenciją pasirašiusiai valstybei, vėliau pareiškusiai apie savo sutikimą būti Konvencijos saistoma, ji įsigalioja pirmą mėnesio dieną praėjus šešiams mėnesiams nuo tos dienos, kai deponuojamas ratifikavimo, priėmimo arba patvirtinimo dokumentas.

33 straipsnis

1. Šiai Konvencijai įsigaliojus, Europos Tarybos Ministrų Komitetas Europos Tarybos statuto 20 straipsnio d punkte nustatyta balsų dauguma ir Susitariančiųjų Valstybių, turinčių teisę būti Ministrų Komiteto narėmis, atstovų vieningai priimtu nutarimu gali pakviesti bet kurią valstybę, kuri nėra Tarybos narė, prisijungti prie šios Konvencijos.

2. Prisijungiančiai valstybei Konvencija įsigalioja pirmą mėnesio dieną praėjus šešiams mėnesiams nuo tos dienos, kai Europos Tarybos Generaliniam Sekretoriui deponuojamas prisijungimo dokumentas.

34 straipsnis

1. Kiekviena valstybė, pasirašydama arba deponuodama savo ratifikavimo, priėmimo, patvirtinimo ar prisijungimo dokumentą, gali daryti vieną ar daugiau išlygų. Tačiau jokių išlygų negali būti daroma dėl 1–14 arba 18–20 straipsnių.

2. Kiekviena Šalis, padariusi išlygą pagal šio straipsnio 1 dalį, Europos Tarybos Generaliniam Sekretoriui adresuotu pranešimu gali ją visiškai ar iš dalies atšaukti. Atšaukimas įsigalioja nuo tos dienos, kai Generalinis Sekretorius gauna tokį pranešimą.

3. Šalis, padariusi išlygą dėl šios Konvencijos nuostatos, negali reikalauti, kad tą nuostatą taikytų bet kuri kita Šalis; tačiau, jei ta išlyga yra dalinė ar sąlyginė, ji gali reikalauti, kad ta

nuostata būtų taikoma tiek, kiek ji pati ją yra priėmusi.

35 straipsnis

1. Kiekviena Šalis pasirašymo metu arba deponuodama savo ratifikavimo, priėmimo, patvirtinimo arba prisijungimo dokumentą gali nurodyti teritoriją ar teritorijas, kurioms ši Konvencija taikoma.

2. Kiekviena Šalis bet kada vėliau Europos Tarybos Generaliniam Sekretoriui adresuotu pareiškimu gali išplėsti šios Konvencijos taikymą bet kuriai kitai pareiškime nurodytai teritorijai. Tokiai teritorijai Konvencija įsigalioja pirmą mėnesio dieną praėjus šešiams mėnesiams nuo tos dienos, kai Generalinis Sekretorius gauna tokį pareiškimą.

3. Kiekvienas pareiškimas pagal šio straipsnio pirmesnes dalis dėl kiekvienos jame nurodytos teritorijos Generaliniam Sekretoriui adresuotu pranešimu gali būti atšauktas. Toks atšaukimas įsigalioja pirmą mėnesio dieną praėjus šešiams mėnesiams nuo tos dienos, kai Generalinis Sekretorius gauna tokį pranešimą.

36 straipsnis

1. Bet kuri Šalis Europos Tarybos Generaliniam Sekretoriui adresuotu pranešimu gali denonsuoti šią Konvenciją.

2. Toks denonsavimas įsigalioja pirmą mėnesio dieną praėjus šešiams mėnesiams nuo tos dienos, kai Generalinis Sekretorius gauna tokį pranešimą.

37 straipsnis

Europos Tarybos Generalinis Sekretorius Europos Tarybos valstybėms narėms, Europos Bendrijoms ir kiekvienai prie šios Konvencijos prisijungusiai valstybei praneša apie:

- a) kiekvieną pasirašymą;
- b) kiekvieno ratifikavimo, priėmimo, patvirtinimo arba prisijungimo dokumento deponavimą;
- c) kiekvieną šios Konvencijos įsigaliojimo pagal 32, 33 ir 35 straipsnius datą;
- d) kiekvieną su šia Konvencija susijusį aktą, pranešimą ar komunikatą.

Tai patvirtindami, toliau nurodyti tinkamai įgalioti asmenys pasirašė šią Konvenciją.

PRIIMTA 1986 m. kovo 18 d. Strasbūre anglų ir prancūzų kalbomis vienu egzemplioriumi, kuris deponuojamas Europos Tarybos archyvuose. Abu tekstai yra autentiški. Europos Tarybos Generalinis Sekretorius patvirtintas kopijas nusiunčia kiekvienai Europos Tarybos valstybei narei, Europos Bendrijoms ir kiekvienai prie šios Konvencijos prisijungti pakviestai valstybei.

A PRIEDAS

Gyvūnų laikymo ir priežiūros nurodymai (Konvencijos 5 straipsnis)

TURINYS

Ižanga

1. *Patalpos*
  - 1.1. Funkcijos ir bendras suplanavimas
  - 1.2. Laikymo patalpos
  - 1.3. Laboratorijos ir patalpos bendriesiems ir specialiesiems eksperimentams
  - 1.4. Pagalbinės patalpos
2. *Aplinka laikymo patalpose ir jos kontrolė*
  - 2.1. Vėdinimas
  - 2.2. Temperatūra
  - 2.3. Drėgmė
  - 2.4. Apšvietimas
  - 2.5. Triukšmas
  - 2.6. Signalizacijos sistemos
3. *Priežiūra*
  - 3.1. Sveikata
  - 3.2. Gaudymas
  - 3.3. Pakrovimo ir vežimo sąlygos
  - 3.4. Priėmimas ir iškrovimas
  - 3.5. Karantinas, izoliacija ir aklimatizacija
  - 3.6. Laikymas narveliuose
  - 3.7. Šėrimas
  - 3.8. Vanduo
  - 3.9. Pakratai
  - 3.10. Mankšta ir elgesys su gyvūnais
  - 3.11. Valymas
  - 3.12. Humaniškas gyvūnų numarinimas

Ižanga

1. Europos Tarybos valstybės narės nusprendė, kad jų tikslas – saugoti eksperimentiniais ir kitais mokslo tikslais naudojamus gyvus gyvūnus, taip pat užtikrinti, kad dėl su jais atliekamų eksperimentų patiriamas skausmas, kančios, baimė ar ilgalaikiai sužalojimai būtų kuo mažesni.
2. Tiesa, kai kurie eksperimentai atliekami lauko sąlygomis su laisvėje savarankiškai gyvenančiais laukiniais gyvūnais, bet tokių eksperimentų yra palyginus mažai. Didžioji dauguma eksperimentams naudojamų gyvūnų praktiniais sumetimais turi būti laikomi taikant tam tikrą fizinę kontrolę įvairiose vietose – nuo aptvarų lauke iki narvelių smulkiems gyvūnams

laboratorių gyvūnų laikymo patalpose. Šiuo atveju susiduria labai prieštaringi interesai. Pirma, gyvūnų, kurių judėjimo, socialinių santykių ir kiti gyvenimo raiškos poreikiai turi būti ribojami, antra, eksperimentuotojo ir jo padėjėjų, kuriems reikia visiškai kontroliuoti gyvūną ir jo aplinką. Taip susikertant interesams, kartais gyvūnui skiriamas dėmesys tampa antraeiliu.

3. Todėl Europos konvencijos dėl eksperimentiniais ar kitais mokslo tikslais naudojamų stuburinių gyvūnų apsaugos 5 straipsnyje numatoma, kad „Visiems eksperimente naudojamiems ar skirtiems naudoti gyvūnams suteikiamos jų sveikatai ir gerovei reikalingos laikymo patalpos, aplinka, nors šiek tiek judėjimo laisvės, pašaras, vanduo ir priežiūra. Apribojimais gyvūnų galimybėms tenkinti fiziologinius ir etologinius poreikius turi būti kiek įmanoma mažesni.“
4. Šiame priede pateikiami tam tikri nurodymai, pagrįsti dabartinėmis žiniomis apie gyvūnų laikymą bei priežiūrą ir esama praktika. Jame išaiškinami ir papildomi pagrindiniai 5 straipsnyje priimti principai. Taigi priedo tikslas – padėti valdžios įstaigoms, institucijoms ir asmenims įgyvendinti Europos Tarybos tikslus šiuo klausimu.
5. Priežiūra. Šis žodis apima visus gyvūnų ir žmogaus santykių aspektus, jei vartojamas kalbant apie gyvūnus, skirtus naudoti arba faktiškai naudojamus eksperimentams. Jo esmė – materialinių ir nematerialinių išteklių, kuriuos žmogus telkia siekdamas įgyti ir išlaikyti gyvūną tokios fizinės ir psichinės būklės, kai jis kenčia mažiausiai ir yra naudingiausias eksperimentams atlikti, suma. Priežiūra prasideda nuo to momento, kai gyvūnas paskiriamas naudoti eksperimentams, ir tęsiasi tol, kol atlikus eksperimentą įstaiga jį humanišku būdu numarina arba kitaip su juo pasielgia, laikydamasi šios Konvencijos 11 straipsnio.
6. Šiuo priedu siekiama suteikti patarimų, kaip projektuoti tinkamas gyvūnams laikyti patalpas. Tačiau yra keletas laboratorinių gyvūnų veisimo ir laikymo metodų, kurie iš esmės skiriasi mikrobiologinės aplinkos kontroliavimo lygiu. Reikia žinoti, kad atitinkami darbuotojai kartais turės pagal gyvūnų charakterį ir būklę patys nuspręsti, kada rekomenduojami erdvės standartai gali būti nepakankami, kaip būna su itin agresyviais gyvūnais. Taikant šiame priede aprašytus nurodymus, reikėtų atsižvelgti į kiekvienos iš šių situacijų reikalavimus. Be to, būtina šiems nurodymams suteikti aiškų statusą. Priešingai negu pačios Konvencijos nuostatos, jie nėra privalomi; tai rekomendacijos, kurias reikia taikyti protingai, sukurtos kaip pasiūlymai veiklai ir standartams, kuriuos visi susiję asmenys turėtų sąmoningai siekti taikyti. Būtent dėl šios priežasties visame tekste reikėjo vartoti žodį „turėtų“, nors „privalo“ galbūt atrodytų labiau tinkamas žodis. Pavyzdžiui, savaime suprantama, kad pašaro ir vandens *privaloma* duoti (žr. 3.7.2 ir 3.8).
7. Galiausiai dėl praktinių ir finansinių sumetimų jau naudojamos gyvūnų laikymo vietų įrangos nereikėtų keisti, kol ji nenusidėvėjo ar dėl kitų priežasčių netapo nenaudinga. Kol ji nebus pakeista įranga, atitinkančia šiuos nurodymus, jų, kiek praktiškai įmanoma, turėtų būti laikomasi, priderinant esamuose narveliuose ir boksuose laikomų gyvūnų skaičių ir dydį.

Sąvokos

Šiame A priede, be Konvencijos 1 straipsnio 2 dalyje pateiktų apibrėžimų:

- a) „laikymo patalpos“ – patalpos, kuriose paprastai būna gyvūnai arba veisimui ir laikymui, arba eksperimento atlikimo metu;

- b) „narvelis“ – stacionari arba kilnojama talpykla, apribota ištisinėmis sienelėmis, kurių bent viena yra iš virbų arba vielinio tinklo arba, kai tinkama, tinklo, kurioje laikomi arba vežami vienas ar daugiau gyvūnų; atsižvelgiant į laikomų gyvūnų skaičių ir talpyklos dydį, gyvūnų judėjimo laisvė yra sąlygiškai apribota;
- c) „boksas“ – uždara vieta, pavyzdžiui, aptverta sienelėmis, virbais arba vieliniu tinklu, kurioje laikomi vienas ar daugiau gyvūnų; atsižvelgiant į aptvaro dydį ir laikomų gyvūnų skaičių, gyvūnų judėjimo laisvė paprastai ribojama mažiau negu narvelyje;
- d) „voljeras“ – aikštelė, aptverta, pavyzdžiui, tvora, sienomis, virbais ar vieliniu tinklu ir dažnai esanti šalia nuolatinių statinių, kurioje gyvūnai, laikomi narveliuose ir boksuose, gali laisvai judėti tam tikrą laiką, atitinkantį jų etologinius ir fiziologinius poreikius, kaip antai mankšta;
- c) „gardas“ – mažas, iš trijų pusių, dažniausiai ėdžiomis ir šoninėmis sienelėmis apribotas aptvaras, kuriame gali būti laikomi pririšti vienas ar du gyvūnai.

1. Patalpos

1.1. Funkcijos ir bendras suplanavimas

- 1.1.1. Kiekviena patalpa turėtų būti pastatyta taip, kad būtų sudarytos tinkamos sąlygos laikomų rūšių gyvūnams. Be to, ji turėtų būti suplanuota taip, kad į ją nepatektų pašaliniai asmenys.

Patalpos, įrengtos didesniuose pastatų kompleksuose, taip pat turėtų būti apsaugotos atitinkamomis statant pastatą įrengtomis priemonėmis ir suplanuotos taip, kad būtų ribojamas įeinančių asmenų skaičius ir negalėtų patekti pašaliniai asmenys.

- 1.1.2. Rekomenduojama parengti patalpų eksploatavimo programą, kuri padėtų išvengti įrengimų gedimų.

1.2. Laikymo patalpos

- 1.2.1. Reikėtų imtis visų būtinų priemonių užtikrinti reguliarią ir veiksmingą patalpų valymą ir higienos standartus atitinkančią priežiūrą. Lubos ir sienos turėtų būti atsparios sugadinimui, jų paviršius – lygus, nepralaidus vandeniui ir lengvai plaunamas. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas durų, latakų, vamzdžių ir kabelių sandūroms. Jeigu yra durų ir langų, jie turėtų būti sukonstruoti arba apsaugoti taip, kad į vidų nepatektų jokie nepageidaujami gyvūnai. Prireikus duryse gali būti įtaisyti langeliai, skirti stebėjimui. Grindys turėtų būti lygios, nepralaidžios vandeniui, neslidžios bei lengvai plaunamos, ir tokios, kad nesusigadintų nuo stovų ir kitos sunkios įrangos. Jei yra nuotakų, jie turėtų būti gerai uždengti ir įtaisyta užtvara, neleidžianti prie jų patekti gyvūnams.

- 1.2.2. Patalpų, kuriose gyvūnams leidžiama laisvai judėti, sienų ir grindų paviršius turėtų būti padengtas ypač atsparia medžiaga, nenusidėvinčia laikant gyvūnus ir valant patalpas. Medžiaga turėtų būti nekenksminga gyvūnų sveikatai ir tokia, kad dėl jos gyvūnai negalėtų susižeisti. Tokiose patalpose pageidautina įrengti nuotakus. Visa įranga ir įrengimai turi būti papildomai apsaugoti, kad gyvūnai jų nesusigadintų ir patys

į juos nesusižeistų. Kai yra aikštelės gyvūnams mankštintis lauke, prireikus reikėtų imtis priemonių apsaugoti jas nuo pašalinių žmonių ir gyvūnų.

1.2.3. Patalpos, skirtos laikyti ūkinės paskirties gyvūnus (galvijus, avis, ožkas, kiaules, arklius, paukščius ir t.t.), turėtų tenkinti bent jau Europos konvencijoje dėl ūkinės paskirties gyvūnų apsaugos numatytus ir nacionalinių veterinarijos ir kitų valdžios institucijų nustatytus standartus.

1.2.4. Dauguma gyvūnų laikymo patalpų paprastai būna suplanuotos taip, kad jose būtų galima laikyti graužikus. Dažnai tokios patalpos gali būti naudojamos ir stambesniems gyvūnams laikyti. Reikėtų pasirūpinti, kad kartu nebūtų laikomos nesuderinamos gyvūnų rūšys.

1.2.5. Kai tikslinga, laikymo patalpose turėtų būti sudarytos galimybės atlikti nedidelius eksperimentus ir manipuliacijas.

1.3. Laboratorijos ir patalpos bendriesiems ir specialiesiems eksperimentams

1.3.1. Veisimo ar tiekimo įstaigose turėtų būti sudarytos galimybės paruošti gyvūną siuntas išsiuntimui.

1.3.2. Visose įstaigose turėtų būti bent jau laboratorijos, kuriose galima atlikti paprastus diagnostinius tyrimus, skrodimą ir (arba) paimti mėginius, kurie turi būti kruopščiau ištirti kitose laboratorijose.

1.3.3. Turėtų būti sudarytos sąlygos priimti gyvūnus taip, kad įleidžiami gyvūnai nesukeltų pavojaus patalpose jau esantiems gyvūnams, pavyzdžiui, taikant jiems karantiną. Turėtų būti įrengtos patalpos bendriesiems ar specialiesiems eksperimentams tais atvejais, kai atlikti eksperimentus ar stebėjimus laikymo patalpose nepageidautina.

1.3.4. Turėtų būti patalpos, pritaikytos atskirai laikyti sergančius ar sužeistus gyvūnus.

1.3.5. Prireikus turėtų būti įrengta viena ar daugiau operacinių su reikalinga įranga, kuriose būtų atliekami chirurginiai eksperimentai steriliomis sąlygomis. Turėtų būti patalpos pooperaciniam gyvūnų laikymui, kur tai yra reikalinga.

1.4. Pagalbinės patalpos

1.4.1. Pašarų sandėliai turėtų būti vėsūs, sausi, sandarūs nuo kenkėjų ir vabzdžių, o pakratų laikymo patalpos – sausos, sandarios nuo kenkėjų ir vabzdžių. Kitos galinčios būti užkrėstos ar pavojingos medžiagos turėtų būti laikomos atskirai.

1.4.2. Turėtų būti sandėliai švariems narveliams, įrankiams ir kitai įrangai.

1.4.3. Valymo ir plovimo patalpos turėtų būti pakankamai didelės, kad jose tilptų įranga, reikalinga naudotiems įrengimams dezinfekuoti ir išvalyti. Valymas turėtų būti organizuojamas taip, kad būtų atskirti švarios ir nešvarios įrangos judėjimo srautai, siekiant išvengti jau išvalytos įrangos užteršimo. Sienos ir lubos turėtų būti padengtos pakankamai atsparia medžiaga, o vėdinimo sistemos pajėgumas turėtų būti pakankamas pašalinti perteklinį karštį ir drėgmę.

- 1.4.4. Turėtų būti sudarytos sąlygos higieniškai laikyti ir sunaikinti gyvūną maitas ir atliekas. Jei vietoje sudeginti neįmanoma arba nepageidautina, turėtų būti sudarytos reikalingos sąlygos tokias atliekas saugiai sunaikinti, laikantis vietinių taisyklių ir vietos valdžios nutarimą. Ypatingos apsaugos priemonės turėtų būti taikomos itin toksiškoms ar radioaktyvioms atliekoms.
- 1.4.5. Aplinkiniai judėjimo plotai turėtų būti suprojektuoti ir pastatyti pagal laikymo patalpų standartus. Koridoriai turėtų būti pakankamai platūs, kad būtų galima lengvai pervežti ar pernešti kilnojamąją įrangą.

2. Aplinka laikymo patalpose ir jos kontrolė

2.1. Vėdinimas

- 2.1.1. Laikymo patalpose turėtų būti įrengta tinkama vėdinimo sistema, atitinkanti laikomų gyvūnų rūšių poreikius. Vėdinimo sistemos tikslas – tiekti gryną orą ir sumažinti kvapų, kenksmingų dujų, dulkių ir kitokių infekcinių veiksnių kiekį. Per ją taip pat šalinamas perteklinis karštis ir drėgmė.
- 2.1.2. Patalpų oras turėtų būti keičiamas dažnai. Paprastai tinkamas vėdinimo dažnis – keisti orą 15–20 kartų per valandą. Tačiau kai kuriomis aplinkybėmis, kai laikomų gyvūnų yra mažai, gali pakakti keisti orą 8–10 kartų per valandą, arba mechaninis vėdinimas gali būti visai nereikalingas. Tam tikromis aplinkybėmis gali būti reikalingas kur kas dažnesnis oro keitimas. Reikėtų vengti neišvalyto oro pakartotinio cirkuliavimo. Tačiau pažymėtina, kad net pati veiksmingiausia vėdinimo sistema negali kompensuoti blogo valymo ar aplaidumo.
- 2.1.3. Vėdinimo sistema turėtų būti suprojektuota taip, kad būtų išvengta kenksmingų skersvėjų.
- 2.1.4. Patalpose, kuriose yra gyvūnų, turėtų būti draudžiama rūkyti.

2.2. Temperatūra

- 2.2.1. 1 lentelėje pateikiamas rekomenduojamų palaikyti temperatūrų dydžių diapazonas. Taip pat pažymėtina, kad šie dydžiai taikomi tik normaliai subrendusiems gyvūnams. Jaunikliams ir jauniems gyvūnams dažnai reikės gerokai aukštesnės temperatūros. Patalpų temperatūra turėtų būti reguliuojama atsižvelgiant į galimus gyvūno termoreguliacijos pasikeitimus, galinčius įvykti dėl ypatingos fiziologinės būsenos arba dėl eksperimentų poveikio.
- 2.2.2. Europoje vyraujančiomis klimato sąlygomis gali prireikti įrengti vėdinimo sistemą, kuri galėtų ir šildyti, ir vėsinti tiekiamą orą.
- 2.2.3. Naudojimo įstaigoje gali būti reikalaujama tiksliai kontroliuoti temperatūrą gyvūnų laikymo patalpose, nes aplinkos temperatūra yra fizinis veiksnys, turintis ypatingos įtakos visų gyvūnų medžiagų apykaitai.

2.3. Drėgmė

Dideli santykinio oro drėgnumo (RH) svyravimai neigiamai veikia gyvūnų sveikatą ir gerovę. Todėl rekomenduojama, kad RH lygis laikymo patalpose būtų tinkamas laikomoms gyvūnų rūšims, ir paprastai turėtų būti $55\% \pm 10\%$. Reikėtų vengti mažesnio kaip 40% ir didesnio kaip 70% RH ilgesniems laikotarpiams.

2.4. Apšvietimas

Belangėse patalpose būtina įrengti reguliuojamą apšvietimą, kad būtų tenkinami gyvūnų biologiniai poreikiai ir būtų sukurta patenkinama darbo aplinka. Taip pat būtina reguliuoti šviesos stiprumą ir šviesos-tamsos ciklą. Laikant gyvūnus albinosus, reikėtų atsižvelgti į jų jautrumą šviesai (taip pat žr. 2.6).

2.5. Triukšmas

Triukšmas gali būti reikšmingas trukdantis veiksnys gyvūnams skirtose patalpose. Laikymo ir eksperimentų patalpos turėtų būti izoliuotos nuo stipraus girdimo ir aukšto dažnio triukšmo šaltinių, siekiant išvengti gyvūnų elgesio ir fiziologijos sutrikimo. Dėl staigių garsų gali stipriai pasikeisti organų funkcijos, o kadangi dažnai to neįmanoma išvengti, kartais patartina laikymo ir eksperimentų patalpose palaikyti nedidelio intensyvumo garsinį foną, pavyzdžiui, leisti švelnią muziką.

2.6. Signalizacijos sistemos

Patalpos, kuriose laikoma daug gyvūnų, yra pažeidžiamos. Todėl rekomenduojama, kad patalpos būtų tinkamai apsaugotos: įrengti gaisro aptikimo ir apsaugos nuo pašalinių asmenų prietaisai. Vėdinimo sistemos techniniai defektai arba gedimas – tai kitas pavojus, galintis sukelti gyvūnų baimę arba net mirtį užtroškus ir perkaitus arba lengvesniais atvejais taip pakenkti eksperimentui, kad jis nepavyks ir turės būti kartojamas. Todėl reikėtų įrengti tinkamus kontrolės prietaisus, sujungtus su šildymo ir vėdinimo įrenginiais, leidžiančius darbuotojams bendrai stebėti jų veikimą. Jei tai pateisinama, turėtų būti pastatytas atsarginis generatorius, leidžiantis eksploatuoti gyvūnų gyvybės palaikymo ir apšvietimo sistemas, sugedus arba nutrūkus energijos tiekimui. Reikėtų matomoje vietoje iškabinti aiškius nurodymus, kaip elgtis įvykus avarijai. Žuvų rezervuaruose rekomenduojama įrengti sistemas, įspėjančias apie vandens tiekimo sutrikimus. Reikėtų pasirūpinti, kad signalizacijos sistemos veikimas kuo mažiau trikdytų gyvūnus.

3. Priežiūra

3.1. Sveikata

3.1.1. Už įstaigą atsakingas asmuo turėtų užtikrinti, kad gyvūnus reguliariai apžiūrėtų, patalpas stebėtų ir priežiūrą kontroliuotų veterinarijos gydytojas arba kitas kompetentingas asmuo.

3.1.2. Įvertinus galimą pavojų gyvūnams, turėtų būti skiriamas deramas dėmesys darbuotojų sveikatai ir higienai.

3.2. Gaudymas

Laukiniai ir laisvėje gyvenantys gyvūnai turėtų būti gaudomi tik humaniškais metodais ir tik patyrusių asmenų, kurie gerai pažįsta gaudomų gyvūnų įpročius ir gyvenimo aplinką. Jei gaudant reikia naudoti anestetikus arba kitus vaistus, juos turėtų paskirti veterinarijos gydytojas arba kitas kompetentingas asmuo. Sunkiai sužeistas gyvūnas turėtų būti kuo greičiau pristatomas veterinarijos gydytojui gydyti. Jei, veterinarijos gydytojo nuomone, gyvūnas gali toliau gyventi tik patirdamas kančias ar skausmą, jis turėtų būti iš karto numarinamas humanišku būdu. Jei veterinarijos gydytojo nėra, bet kuris sunkiai sužeistas gyvūnas turėtų būti nedelsiant numarinamas humanišku būdu.

3.3. Pakrovimo ir vežimo sąlygos

Be abejo, bet koks vežimas gyvūnams kelia stresą, kurį reikėtų kuo labiau sumažinti. Vežami gyvūnai turi būti sveiki, ir siuntėjo pareiga – tai užtikrinti. Sergantys ar kitaip negaluojuantys gyvūnai niekada neturėtų būti transportuojami, nebent juos reikia pervežti gydymui ar diagnostikai. Ypatinga priežiūra turėtų būti skiriama patelėms paskutinėmis nėštumo savaitėmis. Patelės, galinčios atsivesti pervežimo metu arba atsivedusios per praėjusias keturiasdešimt aštuonias valandas, taip pat ir jų jaunikliai neturėtų būti pervežami. Siuntėjas ir vežėjas, gyvūnus pakuodami, pakraudami ir perveždami, turėtų imtis visų atsargumo priemonių, kad būtų išvengta bereikalingų kančių dėl nepakankamo vėdinimo, itin aukštos ar žemos temperatūros, pašaro ir vandens trūkumo, ilgų sulaikymų ir pan. Gavėjas turėtų būti tinkamai ir išsamiai informuotas apie vežimą ir dokumentus, kad galėtų greitai gyvūnus priimti ir jais pasirūpinti atvykimo vietoje. Net ir tuo atveju, kai Valstybės nėra Europos konvencijos dėl gyvūnų apsaugos tarptautinio vežimo metu Šalys, rekomenduojama griežtai laikytis šios Konvencijos nuostatų; taip pat rekomenduojama griežtai laikytis nacionalinių įstatymų ir kitų teisės aktų bei kitų Tarptautinės oro transporto asociacijos ir Gyvūnų oro transporto asociacijos taisyklių, susijusių su gyvais gyvūnais.

3.4. Priėmimas ir iškrovimas

Gyvūnų siunta turėtų būti priimama ir iškraunama be nepagrįsto delsimo. Apžiūrėti gyvūnai turėtų būti įleidžiami į švarius narvelius ar boksus ir prireikus pašeriami bei pagirdomi. Sergantys ar kitaip negaluojuantys gyvūnai turėtų būti atidžiai stebimi ir laikomi atskirai nuo kitų gyvūnų. Juos turėtų kuo skubiau apžiūrėti, o prireikus ir gydyti veterinarijos gydytojas arba kitas kompetentingas asmuo. Pasveikti jokių galimybių neturintys gyvūnai turėtų būti iš karto numarinami humanišku būdu. Galiausiai visi priimti gyvūnai privalo būti užregistruoti ir pažymėti pagal šios Konvencijos 16, 17 ir 24 straipsnių nuostatas. Jeigu transportavimo dėžių neįmanoma tinkamai dezinfekuoti, jas reikėtų nedelsiant sunaikinti.

3.5. Karantinas, izoliacija ir aklimatizacija

3.5.1. Karantinas taikomas siekiant:

- a) apsaugoti kitus įstaigoje esančius gyvūnus;
- b) apsaugoti žmogų nuo zoonozinių infekcijų;
- c) skatinti gerą mokslinę praktiką.

Jeigu į įstaigą patenkančių gyvūnų sveikatos būklė nėra patenkinama, rekomenduojama, kad jiems būtų nustatytas karantino laikotarpis. Kai kuriais atvejais, pavyzdžiui, dėl

pasiutligės, šį laikotarpį gali nustatyti valstybės narės nacionalinės teisės aktai. Kitais atvejais jis gali varijuoti, ir jį turėtų nustatyti kompetentingas asmuo pagal aplinkybes, dažniausiai įstaigos paskirtas veterinarijos gydytojas (taip pat žr. 2 lentelę).

Karantino laikotarpiu gyvūnai gali būti naudojami eksperimentams, jeigu jie jau prisitaikė prie naujos aplinkos ir nekelia didelio pavojaus kitiems gyvūnams arba žmogui.

3.5.2. Rekomenduojama, kad būtų paskirtos atskiros patalpos izoliuoti gyvūnus, turinčius ligos požymių arba įtariamus susirgus ir galinčius kelti pavojų žmogui ar kitiems gyvūnams.

3.5.3. Net kai gyvūnai atrodo geros būklės, yra naudinga prieš eksperimentą jiems nustatyti aklimatizacijos laikotarpį. Reikalinga trukmė priklauso nuo keleto veiksnių, kaip antai gyvūnų patirtas stresas, kuris irgi priklauso nuo keleto veiksnių, tokių kaip pervežimo trukmė ir gyvūno amžius. Dėl aklimatizacijos trukmės sprendžia kompetentingas asmuo.

3.6. Laikymas narveliuose

3.6.1. Galima išskirti dvi plačiai taikomas gyvūnų laikymo sistemas.

Pirmoji sistema naudojama veisimo, tiekimo ir naudojimo įstaigose biomedicinos srityje ir pritaikyta laikyti tokius gyvūnus, kaip graužikus, triušius, mėsėdžius, paukščius ir nežmoginius primatus, kartais ir atrajotojus, kiaules ir arklius. Siūlomi nurodymai tokioms patalpoms tinkantiems narveliams, boksams, voljerams ir gardams pateikiami 3–13 lentelėse. Papildomi nurodymai dėl minimalaus narvelių ploto pateikiami 1–7 grafikuose. Be to, atitinkami nurodymai dėl gyvūnų skaičiaus narveliuose pateikiami 8–12 grafikuose.

Antroji sistema dažnai taikoma įstaigose, kurios eksperimentus atlieka tik su ūkinės paskirties arba panašiais stambiais gyvūnais. Tokių įstaigų patalpos turėtų būti ne mažesnės, negu reikalaujama pagal galiojančius veterinarijos standartus.

3.6.2. Narveliai ir boksai neturėtų būti pagaminti iš gyvūnų sveikatai kenksmingos medžiagos, o turėtų būti sukonstruoti taip, kad gyvūnai negalėtų susižeisti, ir, jeigu jie nėra vienkartinio naudojimo, turėtų būti pagaminti iš valymui ir dezinfekavimui atsparios medžiagos. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas narvelių ir boksų grindų konstrukcijai, kuri gali skirtis atsižvelgiant į gyvūnų rūšį bei amžių ir nuo kurios turi būti lengva pašalinti išmatas.

3.6.3. Boksai turėtų būti sukonstruoti taip, kad būtų užtikrinta gyvūnų gerovė. Jie turėtų būti tokie, kad gyvūnai galėtų tenkinti tam tikrus etologinius poreikius (pavyzdžiui, poreikį laiptoti, trumpam prisiglausti ar pasislėpti), būti lengvai valomi ir apsaugoti nuo kontakto su kitais gyvūnais.

3.7. Šėrimas

3.7.1. Parenkant, gaminant ir ruošiant pašarų turėtų būti imamasi atsargumo priemonių, kad būtų išvengta cheminio, fizinio ir mikrobiologinio užteršimo. Pašaras turėtų būti pakuojamas sandariais neatvirais maišais, ant kurių prireikus pažymima gamybos data.

Pakuojant, pervežant ir sandėliuojant taip pat turėtų būti stengiamasi, kad pašaras neužsiterštų, jo kokybė nepablogėtų ar jis nesugestų. Sandėliai turėtų būti vėsūs, tamsūs, sausi, apsaugoti nuo kenkėjų ir vabzdžių. Greitai gendantis pašaras, kaip antai: žalumynai, daržovės, vaisiai, mėsa, žuvis ir kt., turėtų būti laikomi šaltose patalpose, šaldytuvuose ar šaldikliuose.

Visi piltuvai, loveliai ir kiti šeriant naudojami indai turėtų būti reguliariai valomi ir prireikus sterilizuojami. Jei duodama drėgno pašaro arba jei pašarų lengvai gali užteršti vanduo, šlapimas ir pan., būtinas kasdienis valymas.

- 3.7.2. Pašaro paskirstymas gali skirtis atsižvelgiant į gyvūnų rūšį ir jis turėtų atitikti gyvūnų fiziologinius poreikius. Reikėtų pasirūpinti, kad pašarų galėtų pasiekti kiekvienas gyvūnas.

3.8. Vanduo

- 3.8.1. Gyvūnams visada turėtų būti tiekiamas neužterštas geriamasis vanduo. Vežimo metu vandens galima patiekti kaip drėgno pašaro sudedamąją dalį. Tačiau vanduo yra mikroorganizmų terpė, todėl jis turėtų būti tiekiamas taip, kad pavojus būtų minimalus. Įprasta girdyti iš buteliukų ir per automatines sistemas.

- 3.8.2. Buteliukai dažniausiai naudojami girdyti mažus gyvūnus, tokius kaip graužikai ir triušiai. Buteliukai turi būti pagaminti iš skaidrios medžiagos, kad būtų matoma, kiek ir ko juose yra. Buteliuko kaklelis turi būti platus, kad jį būtų lengva tinkamai išvalyti. Jei buteliukai pagaminti iš plastikinės medžiagos, iš jų turi būti galima pašalinti šarmus. Dangtelius, kamštelius ir vamzdelius taip pat turi būti galima sterilizuoti ir lengvai valyti. Visi buteliukai ir jų priedai turėtų būti reguliariai ir kruopščiai išardomi, išvalomi bei sterilizuojami. Pageidautina, kad buteliukai būtų keičiami švariais, sterilizuotais, o ne iš naujo pripildomi laikymo patalpose.

- 3.8.3. Automatinės girdymo sistemos turėtų būti reguliariai tikrinamos, aptarnaujamos ir plaunamos vandens srove, siekiant išvengti nelaimingų atsitikimų ir infekcijų plitimo. Jei naudojami ištisinio dugno narveliai, reikėtų pasirūpinti kiek įmanoma sumažinti patvinimo pavojų. Taip pat būtina reguliariai atlikti mikrobiologinius sistemos tyrimus, kontroliuojant vandens kokybę.

- 3.8.4. Centralizuotai tiekiamame vandentiekio vandenyje yra tam tikrų mikroorganizmų, kurie paprastai laikomi nekenksmingais, nebent vanduo tiekiamas mikrobiologiniu požiūriu išskirtiniams gyvūnams. Tokiais atvejais vanduo turėtų būti valomas. Dažniausiai centralizuotai tiekiamo vandentiekio vanduo chloruojamas siekiant sumažinti mikroorganizmų dauginimąsi. Chloravimo kartais nepakanka siekiant sulaikyti tam tikrų potencialių ligos sukėlėjų, pvz., pseudomono, augimą. Papildoma priemonė, norint pasiekti pageidaujamą rezultatą, galėtų būti chloro kiekio vandenyje padidinimas arba vandens parūgštinimas.

- 3.8.5. Įvairios žuvų, amfibijų ir roplių rūšys labai skirtingai toleruoja rūgštis, chlorą ir daugelį kitų cheminių medžiagų. Todėl turėtų būti pasirūpinta, kad į akvariumus ir rezervuarus tiekiamas vanduo atitiktų atskirų gyvūnų rūšių poreikius ir tolerancijos ribas.

3.9. Pakratai

Pakratai turėtų būti sausi, sugeriantys drėgmę, nedulkantys, netoksiški ir be užkrečiamųjų ligų sukėlėjų, parazitų ar kitų užkratų. Svarbiausia, reikia vengti naudoti pjuvenas ar kitus pakratus, gaunamus iš chemiškai apdoroto medžio. Galima naudoti tam tikrus šalutinius pramonės produktus arba atliekas, kaip antai susmulkintą popierių.

3.10. Mankšta ir elgesys su gyvūnais

3.10.1. Patartina išnaudoti kiekvieną progą leisti gyvūnams pasimankštinti.

3.10.2. Gyvūno elgesys eksperimento metu labai priklauso nuo jo pasitikėjimo žmogumi, o tai turi būti išugdyta. Laukiniai ar laisvėje gyvenantys gyvūnai turbūt niekada netaps tobulais bandomaisiais gyvūnais. Visai kitokie yra naminiai gyvūnai, atvesti ir užauginti greta žmogaus. Tačiau jau įgytą pasitikėjimą reikėtų išsaugoti. Todėl rekomenduojama, kad su gyvūnais būtų dažnai bendraujama, kad jie priprastų prie žmogaus ir jo veiklos. Prireikus reikėtų skirti laiko bendravimui, glostymui ir valymui.

Bendraudami su gyvūnais, darbuotojai turėtų elgtis geranoriškai, švelniai ir užtikrintai.

3.11. Valymas

3.11.1. Patalpų švara ir tvarka labai priklauso nuo geros higienos. Turėtų būti duodami aiškūs nurodymai dėl pakratų keitimo narveliuose ir boksuose.

3.11.2. Reikėtų nustatyti reikalingą narvelių ir jų priedų, buteliukų bei kitų prietaisų valymo, plovimo, dezinfekavimo ir prireikus sterilizavimo tvarką. Pavyzdinga švara ir tvarka turėtų būti palaikoma ir laikymo, plovimo bei saugojimo patalpose.

3.11.3. Turėtų būti reguliariai valoma ir prireikus atnaujinama lauke esančių boksų, narvelių ir voljerų grindų paviršiaus danga, kad ji netaptų infekcijos ar apsikrėtimo parazitais šaltiniu.

3.12. Humaniškas gyvūnų numarinimas

3.12.1. Visiems humaniškiems gyvūnų numarinimo būdams reikalinga kompetencija, kurią įgyti galima tik gavus reikalingą profesinį parengimą.

3.12.2. Visiškai sąmonės netekusiems gyvūnams kraujas gali būti nuleidžiamas, bet be išankstinės anestezijos neturėtų būti naudojami vaistai, turintys kurarės tipo veikimą ir paralyžiuojantys raumenis dar prieš sąmonės netekimą, taip pat be išankstinės anestezijos neturėtų būti žudoma elektros srove nepraleidžiant srovės pro smegenis.

Maitų pašalinti neturėtų būti leidžiama tol, kol jos nesustingsta.

Su Europos konvencijos dėl eksperimentiniais ir kitais mokslo tikslais naudojamų stuburinių gyvūnų apsaugos A priedu susijusios lentelės ir grafikai (Gyvūnų laikymo ir priežiūros nurodymai)

1 LENTELĖ

Rekomenduojama patalpų temperatūra

(gyvūnai laikomi narveliuose, boksuose ar vidiniuose voljeruose)

Rūšis ar rūšių grupė	Optimali temperatūra °C
Nežmoginiai Naujojo pasaulio primatai	20–28
Pelė	20–24
Žiurkė	20–24
Sirinis žiurkėnas	20–24
Smiltpelė	20–24
Jūrų kiaulytė	20–24
Nežmoginiai Senojo pasaulio primatai	20–24
Putpelė	20–24
Triušis	15–21
Katė	15–21
Šuo	15–21
Šėškas	15–21
Naminiai paukščiai	15–21
Balandis	15–21
Kiaulė	10–24
Ožka	10–24
Avis	10–24
Galvijai	10–24
Arklis	10–24

Pastaba. Ypatingais atvejais, pavyzdžiui, kai laikomi labai jauni ar beplaukiai gyvūnai, gali būti reikalinga aukštesnė, negu nurodyta, temperatūra.

2 LENTELĖ

Rekomenduojama vietinio karantino trukmė

Išanginė pastaba. Visiems įvežamiems gyvūnams karantino trukmė turėtų būti nustatoma pagal Šalių nacionalines taisykles. Vietinio karantino trukmę turėtų nustatyti kompetentingas asmuo pagal aplinkybes, dažniausiai įstaigos paskirtas veterinarijos gydytojas.

Rūšis	Trukmė dienomis
Pelė	5–15
Žiurkė	5–15
Smiltpelė	5–15
Jūrų kiaulytė	5–15
Sirinis žiurkėnas	5–15
Triušis	20–30
Katė	20–30
Šuo	20–30

3 LENTELĖ

Rekomenduojami smulkiems graužikams ir triušiams skirtų narvelių matmenys (laikant ir vykdant eksperimentus)

Rūšis	Mažiausias narvelio grindų plotas cm ²	Mažiausias narvelio aukštis cm
Pelė	180	12
Žiurkė	350	14
Sirinis žiurkėnas	180	12
Jūrų kiaulytė	600	18
Triušis: 1 kg	1400	30
2 kg	2000	30
3 kg	2500	35
4 kg	3000	40
5 kg	3600	40

Pastaba. Narvelio aukštis – tai vertikaliai matuojamas atstumas nuo narvelio grindų iki viršutinės horizontalios narvelio dalies ar dangčio.

Rengiant eksperimentus, reikėtų atsižvelgti į galimą gyvūno augimą ir užtikrinti, kad jam pagal šią lentelę visomis eksperimento stadijomis pakaktų vietos.

Taip pat žr. 1–5 ir 8–12 grafikus.

4 LENTELĖ

Rekomenduojami narvelių matmenys veisiant smulkius graužikus

Rūšis	Mažiausias narvelio grindų plotas patelei su jaunikliais cm ²	Mažiausias narvelio aukštis cm
Pelė	200	12
Žiurkė	800	14
Sirinis žiurkėnas	650	12
Jūrų kiaulytė	1200	18
Jūrų kiaulytė, laikant grupę	1000	18
	kiekvienam suaugusiam gyvūnui	

Pastaba. Narvelio aukščio apibrėžimą žr. po 3 lentelę.

5 LENTELĖ

Rekomenduojami narvelių matmenys veisiant triušius

Patelės svoris kg	Mažiausias narvelio grindų plotas patelei su jaunikliais m ²	Mažiausias narvelio aukštis cm	Mažiausias lizdo dėžutės grindų plotas m ²
1	0,30	30	0,10
2	0,35	30	0,10
3	0,40	35	0,12
4	0,45	40	0,12
5	0,50	40	0,14

Pastaba. Narvelio aukščio apibrėžimą žr. po 3 lentelę.

Į mažiausią narvelio grindų plotą patelei su jaunikliais įeina lizdo dėžutės grindų plotas.

Taip pat žr. 6 grafiką.

6 LENTELĖ

Rekomenduojami katėms skirtų patalpų matmenys (vykdant eksperimentus ir veisiant)

Katės svoris kg	Mažiausias narvelio grindų plotas m ²	Mažiausias narvelio aukštis cm	Mažiausias narvelio grindų plotas patelei su jaunikliais m ²	Mažiausias bokso grindų plotas patelei su jaunikliais m ²
0,5–1	0,2	50	–	–
1–3	0,3	50	0,58	2
3–4	0,4	50	0,58	2
4–5	0,6	50	0,58	2

Pastaba. Kačių laikymo narveliuose laikas turėtų būti griežtai ribojamas. Taip uždarytos katės bent kartą per dieną turėtų būti išleidžiamos pasimankštinti, jei tai netrukdo eksperimentui. Kačių boksuose turėtų būti įtaisyti padėklai išmatoms, erdvi pakopa poilsiui ir įranga laipiojimui, nagų aštrinimui.

Narvelio aukštis – tai vertikalus atstumas nuo aukščiausio grindų taško iki žemiausio narvelio viršaus taško.

Skaičiuojant mažiausią grindų plotą, galima įtraukti pakylų plotą. Į mažiausią narvelio grindų plotą patelei su jaunikliais įeina 0,18 m² kačiavimosi dėžutės plotas.

Taip pat žr. 7 grafiką.

7 LENTELĖ

Rekomenduojami šunims skirtų narvelių matmenys (vykdant eksperimentus)

Šuns aukštis iki keteros cm	Mažiausias narvelio grindų plotas vienam šuniui m ²	Mažiausias narvelio aukštis cm
30	0,75	60
40	1,00	80
70	1,75	140

Pastaba. Šunys narveliuose neturėtų būti laikomi ilgiau, negu būtina eksperimentui. Narveliuose laikomi šunys turėtų būti bent kartą per dieną išleidžiami pasimankštinti, jeigu tai suderinama su eksperimento tikslais. Turėtų būti nustatytas laikas, kurį šunį galima laikyti narvelyje, neišleidžiant jo kasdieninės mankštos. Mankštinimosi aikštelės turėtų būti pakankamai didelės, kad šuo galėtų laisvai bėgioti. Šunų narvelių grindys neturėtų būti išklotos grotomis, jeigu tai nėra reikalinga eksperimentui.

Atsižvelgiant į didelius įvairių veislių šunų ūgio skirtumus ir į ribotą ūgio ir svorio tarpusavio priklausomybę, narvelio aukštis turėtų būti nustatomas pagal kūno aukštį iki kiekvieno gyvūno keteros. Reikalaujama, kad mažiausias narvelio aukštis būtų dvigubai didesnis negu aukštis iki keteros.

Narvelio aukščio apibrėžimą žr. po 6 lentelę.

8 LENTELĖ

Rekomenduojami šunims skirtų boksų matmenys (laikant, vykdant eksperimentus ir veisiant)

Šunų svoris kg	Mažiausias bokso grindų plotas vienam šuniui m ²	Mažiausias greta esantis mankštintis skirtas plotas vienam šuniui	
		iki 3 šunų m ²	daugiau negu 3 šunys m ²
< 6	0,5	0,5 (1,0)	0,5 (1,0)
6–10	0,7	1,4 (2,1)	1,2 (1,9)
10–20	1,2	1,6 (2,8)	1,4 (2,6)
20–30	1,7	1,9 (3,6)	1,6 (3,3)
> 30	2,0	2,0 (4,0)	1,8 (3,8)

Pastaba. Skaičiai skliaustuose nurodo bendrą plotą vienam šuniui, t. y. bokso grindų plotas ir greta esantis plotas, skirtas mankštintis. Nuolat lauke laikomi šunys turėtų turėti galimybę patekti į pridengtą vietą, pasislėpti nuo nepalankių oro sąlygų. Kai šunys laikomi ant grotuotų grindų, turėtų būti įrengta lygi vieta miegui. Grotuotų grindų neturėtų būti, jei to nereikalauja eksperimentas. Tarp boksų turėtų būti tokios pertvaros, kad šunys negalėtų sužeisti vienas kito.

Visuose boksuose turėtų būti įrengta gera nuotakų sistema.

9 LENTELĖ

Rekomenduojami nežmoginiams primatams skirtų narvelių matmenys (laikant, vykdant eksperimentus ir veisiant)

Išanginė pastaba. Dėl didelės primatų dydžio ir ypatybių įvairovės ypač svarbu priderinti narvelių formą ir vidaus įrenginius bei jų matmenis prie gyvūnų konkrečių poreikių. Bendras narvelio tūris primatams yra tiek pat svarbus, kaip ir grindų plotas. Pagal bendrą principą narvelio aukštis, bent jau žmoginėms ir kitoms beždžionėms, turėtų būti didžiausias matmuo. Narveliai turėtų būti pakankamai aukšti, kad gyvūnai galėtų atsistoti. Mažiausias besikarstančių medžiais beždžionių narvelio aukštis turėtų būti toks, kad jos galėtų suptis išsitiesdamos visu ūgiu nuo lubų, pėdomis neliesdamos narvelio grindų. Prireikus turėtų būti įtaisyti skersiniai, suteikiantys primatams galimybę naudotis narvelio viršutine dalimi.

Sugyvenantys primatai gali būti laikomi narvelyje po du. Kai negalima kartu laikyti patino ir patelės, jų narveliai turėtų būti pastatyti taip, kad jie vienas kitą matytų, bet prireikus galėtų ir nematyti.

Atsižvelgiant į šias pastabas, šioje lentelėje pateikiami bendri nurodymai dažniausiai naudojamų rūšių grupių laikymui narveliuose (*Ceboida* ir *Cercopithecoidea* antšeimės).

Primato svoris kg	Mažiausias narvelio grindų plotas vienam arba dviem gyvūnams m ²	Mažiausias narvelio aukštis cm
< 1	0,25	60
1–3	0,35	75
3–5	0,50	80
5–7	0,70	85

7–9	0,90	90
9–15	1,10	125
15–25	1,50	125

Pastaba. Narvelio aukščio apibrėžimą žr. po 6 lentelę.

10 LENTELĖ

Rekomenduojami kiaulėms skirtų narvelių matmenys (laikant ir vykdant eksperimentus)

Kiaulės svoris kg	Mažiausias narvelio grindų plotas vienai kiaulei m ²	Mažiausias narvelio aukštis cm
5–15	0,35	50
15–25	0,55	60
25–40	0,80	80

Pastaba. Lentelė taikoma ir paršeliams. Kiaulės narveliuose neturėtų būti laikomos, jeigu tai nėra visiškai būtina eksperimentui, o jei reikia, kuo trumpiau.

Narvelio aukščio apibrėžimą žr. 6 lentelės pastaboje.

11 LENTELĖ

Rekomenduojami ūkinės paskirties gyvūnams laikyti skirtų boksų matmenys (laikant ir vykdant eksperimentus naudojimo įstaigose)

Rūšis ir svoris kg	Mažiausias bokso grindų plotas m	Mažiausias bokso ilgis m	Mažiausias bokso skiriamųjų sienelių aukštis m	Mažiausias bokso grindų plotas grupėms m ² vienam gyvūnui	Mažiausias lovio ar ēdžių ilgis vienam gyvūnui m
<i>Kiaulės</i>					
10–30	2	1,6	0,8	0,2	0,20
30–50	2	1,8	1,0	0,3	0,25
50–100	3	2,1	1,2	0,8	0,30
100–150	5	2,5	1,4	1,2	0,35
> 150	5	2,5	1,4	2,5	0,40
<i>Avys</i>					
< 70	1,4	1,8	1,2	0,7	0,35
<i>Ožkos</i>					
< 70	1,6	1,8	2,0	0,8	0,35
<i>Galvijai</i>					
< 60	2,0	1,1	1,0	0,8	0,30
60–100	2,2	1,8	1,0	1,0	0,30
100–150	2,4	1,8	1,0	1,2	0,35
150–200	2,5	2,0	1,2	1,4	0,40
200–400	2,6	2,2	1,4	1,6	0,55
> 400	2,8	2,2	1,4	1,8	0,65
<i>Suaugę arkliai</i>	13,5	4,5	1,8	–	–

12 LENTELĖ

Rekomenduojami ūkinės paskirties gyvūnams laikyti skirtų gardų matmenys (laikant ir vykdant eksperimentus naudojimo įstaigose)

Rūšis ir svoris kg	Mažiausias gardo plotas m ²	Mažiausias gardo ilgis m	Mažiausias gardo skiriamųjų sienelių aukštis m
<i>Kiaulės</i>			
100–150	1,2	2,0	0,9
> 150	2,5	2,5	1,4
<i>Avys</i>			
< 70	0,7	1,0	0,9
<i>Ožkos</i>			
< 70	0,8	1,0	0,9
<i>Galvijai</i>			
60–100	0,6	1,0	0,9
100–150	0,9	1,4	0,9
150–200	1,2	1,6	1,4
200–350	1,8	1,8	1,4
350–500	2,1	1,9	1,4
> 500	2,6	2,2	1,4
<i>Suaugę arkliai</i>	4,0	2,5	1,6

Pastaba. Gardai turėtų būti pakankamai platūs, kad gyvulys galėtų patogiai atsigulti.

13 LENTELE

Rekomenduojami paukščiams skirtų narvelių matmenys (laikant ir vykdant eksperimentus naudojimo įstaigose)

Rūšis ir svoris G	Mažiausias plotas vienam paukščiui cm ²	Mažiausias plotas 2 paukščiams cm ² /vienam paukščiui	Mažiausias plotas 3 paukščiams cm ² /vienam paukščiui	Mažiausias narvelio aukštis cm	Mažiausias lesinimo lovelio ilgis vienam paukščiui cm
<i>Viščiukai</i>					
100–300	250	200	150	25	3
300–600	500	400	300	35	7
600–1200	1000	600	450	45	10
1200–1800	1200	700	550	45	12
1800–2400	1400	850	65	45	12
<i>(Suaugę gaidžiai)</i>					
> 2400	1800	1200	1000	60	15
<i>Putpelės</i>					
120–140	350	250	200	15	4

Pastaba. Plotas – tai narvelio ilgio ir pločio, matuojamų iš vidaus horizontaliai, sandauga. Tai nėra grindų ilgio ir pločio sandauga.

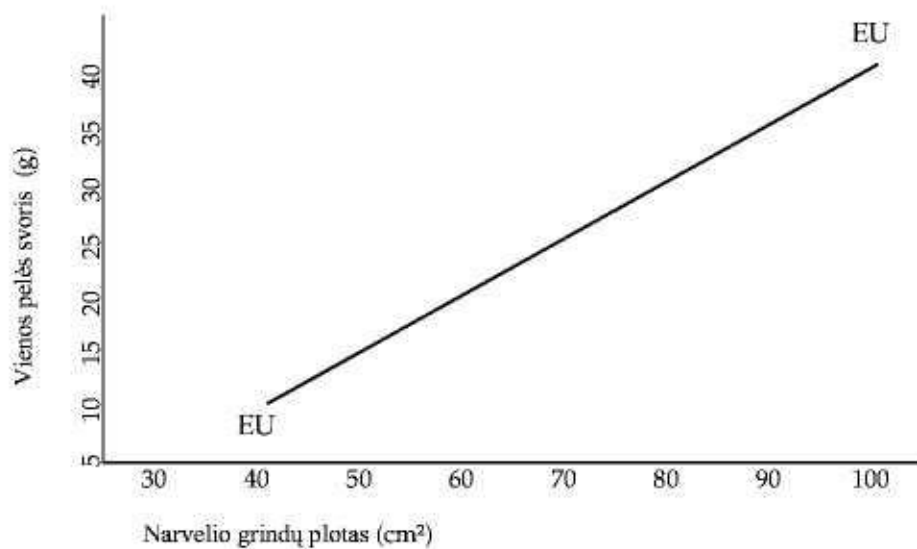
Narvelio aukščio apibrėžimą žr. po 6 lentelę.

Tinklo akutės tinklinėse grindyse neturėtų būti didesnės kaip 10x10 mm, kai laikomi paukščių jaunikliai, ir 25x25 mm, kai laikomos Vištaitės ir suaugę paukščiai. Vielų storis turėtų būti ne mažesnis kaip 2 mm. Nuolydis neturėtų būti didesnis kaip 14% (8°). Girdyklų ilgis turėtų būti toks pat kaip ir lesyklų. Jei naudojamos gertuvės ar dubenėliai, kiekvienas paukštis turėtų galėti prieiti prie dviejų. Narveliuose turėtų būti įtaisytos laktos, o paukščiai, laikomi narveliuose po vieną, turėtų galėti matyti vienas kitą.

1 GRAFIKAS

Pelės (laikant ir vykdant eksperimentus) Mažiausias narvelio grindų plotas

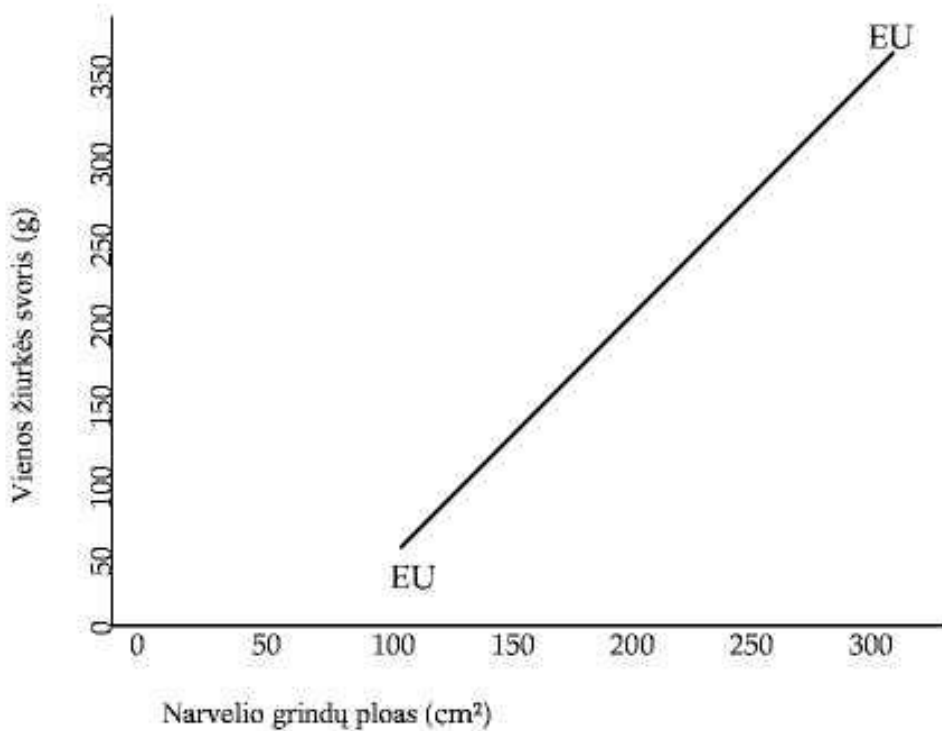
Pagal pelės svorį, ištisinė linija EU-EU parodo mažiausią skirtiną plotą.

2 GRAFIKAS

Žiurkės (laikant ir vykdant eksperimentus) Mažiausias narvelio grindų plotas

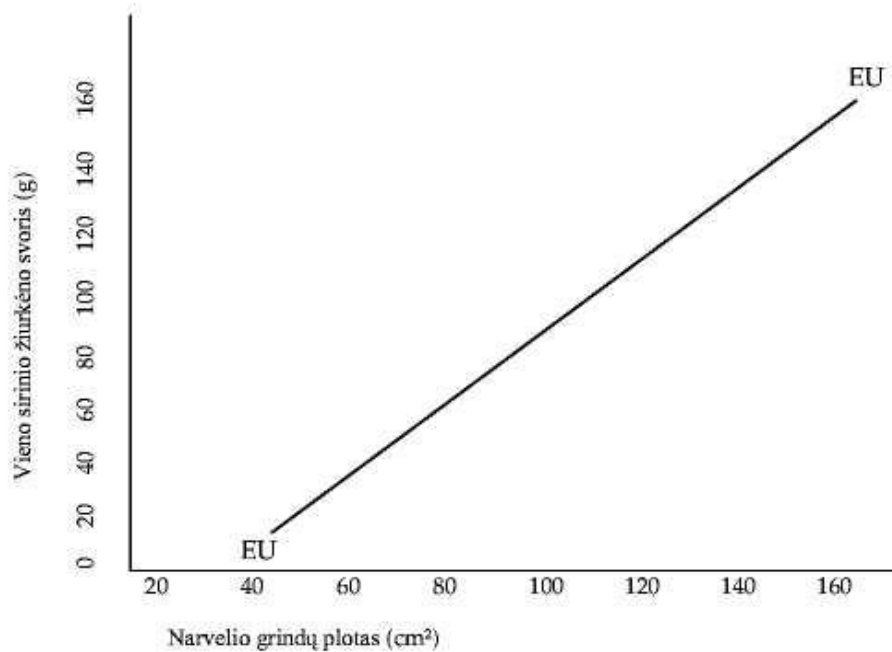
Pagal žiurkės svorį, ištisinė linija EU-EU parodo mažiausią skirtiną plotą.

3 GRAFIKAS

Sirinis žiurkėnas (laikant ir vykdant eksperimentus) Mažiausias narvelio grindų plotas

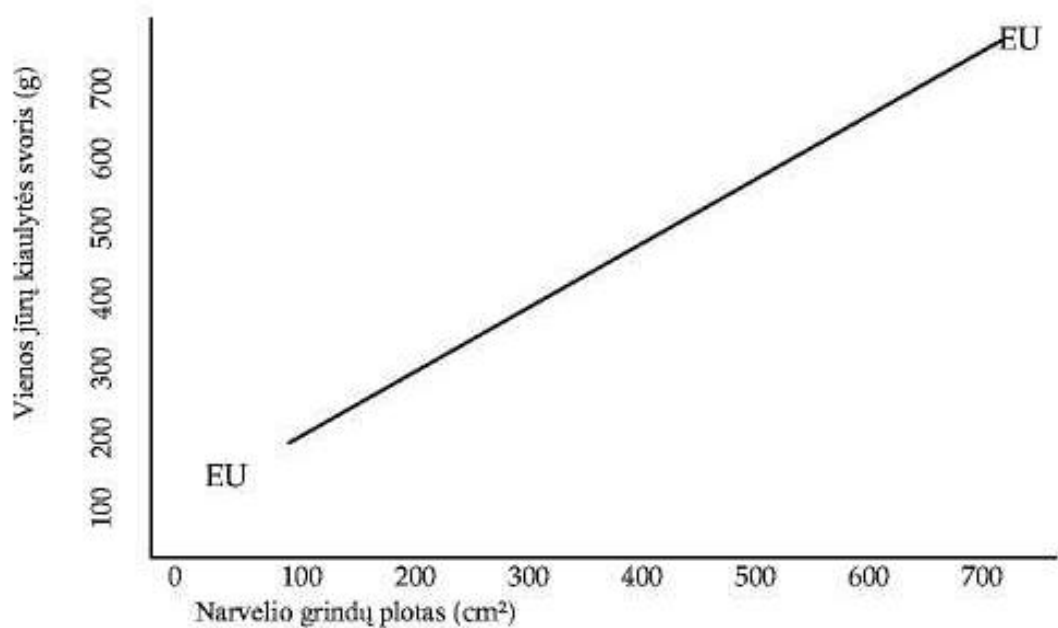
Pagal sirinio žiurkėno svorį, ištisinė linija EU-EU parodo mažiausią skirtiną plotą.

4 GRAFIKAS

Jūrų kiaulytės (laikant ir vykdant eksperimentus) Mažiausias narvelio grindų plotas

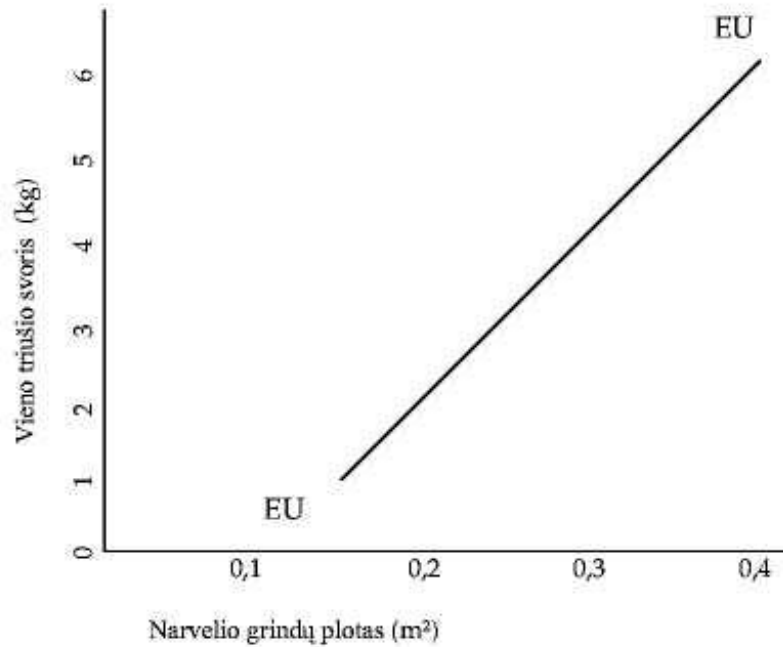
Pagal jūrų kiaulytės svorį, ištisinė linija EU-EU parodo mažiausią skirtiną plotą.

5 GRAFIKAS

Triušiai (laikant ir vykdant eksperimentus) Mažiausias narvelio grindų plotas

Pagal triušio svorį, ištisinė linija EU-EU parodo mažiausią skirtiną plotą.

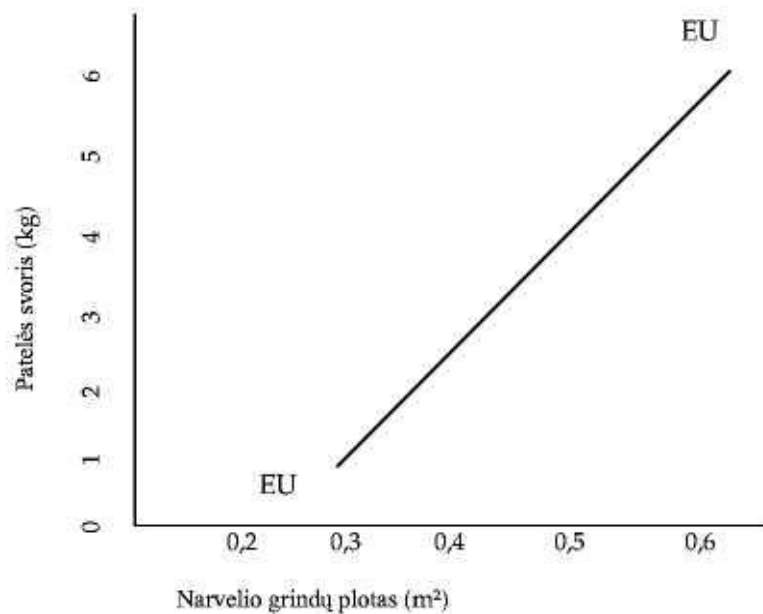

6 GRAFIKAS

Triušiai (veisiant)

Mažiausias narvelio grindų plotas patelei su nenujunkytai jaunikiu

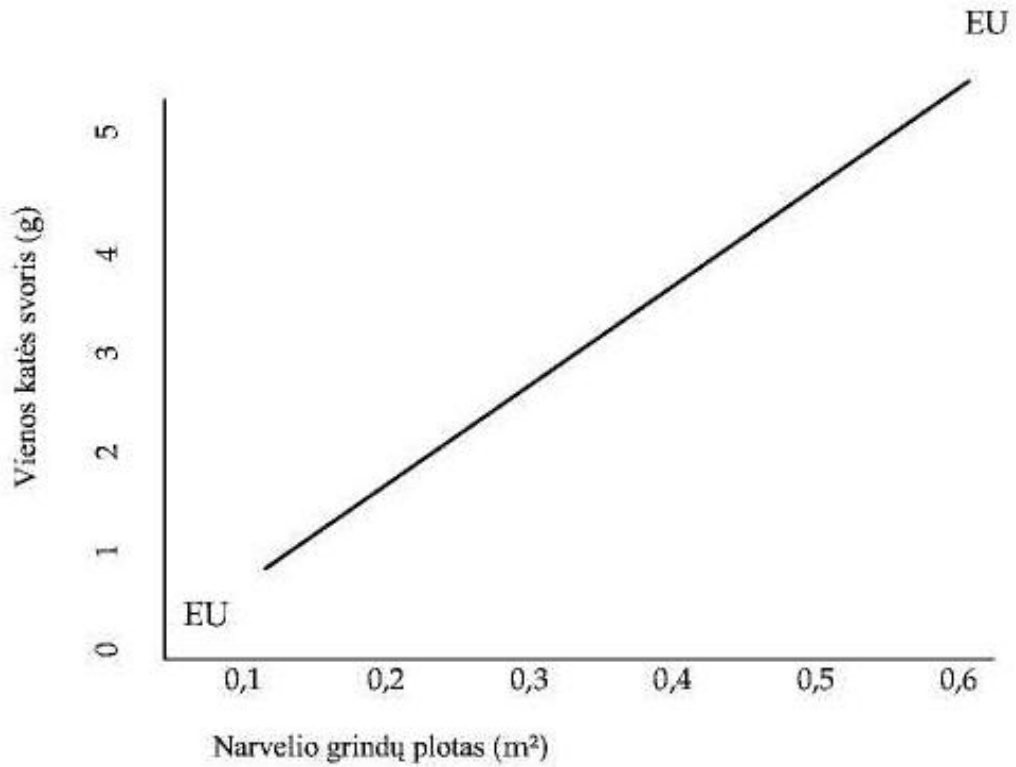
Pagal patelės svorį, ištisinė linija EU-EU parodo mažiausią skirtiną plotą.

7 GRAFIKAS

Katės (laikant ir vykdant eksperimentus) Mažiausias narvelio grindų plotas

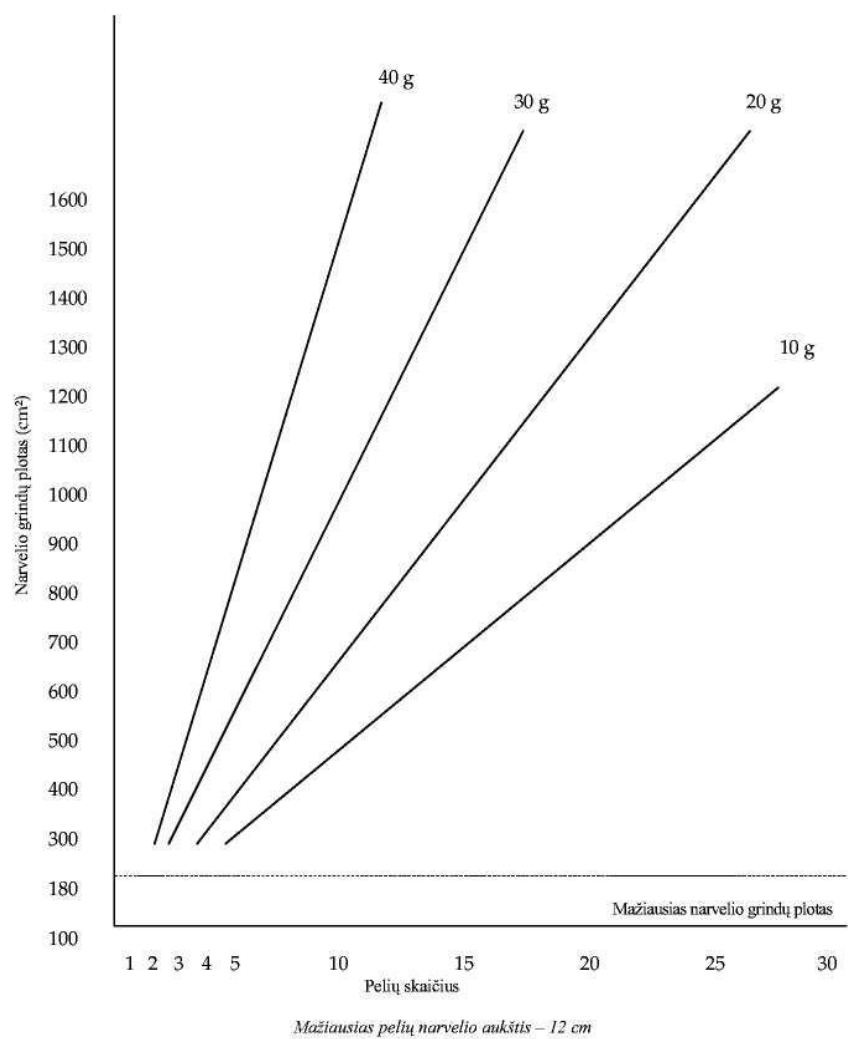
Pagal katės svorį, ištisinė linija EU-EU parodo mažiausią skirtiną plotą.

8 GRAFIKAS

Nurodymai santykiui tarp pelių skaičiaus narvelyje ir narvelio grindų ploto (laikant ir vykdant eksperimentus)

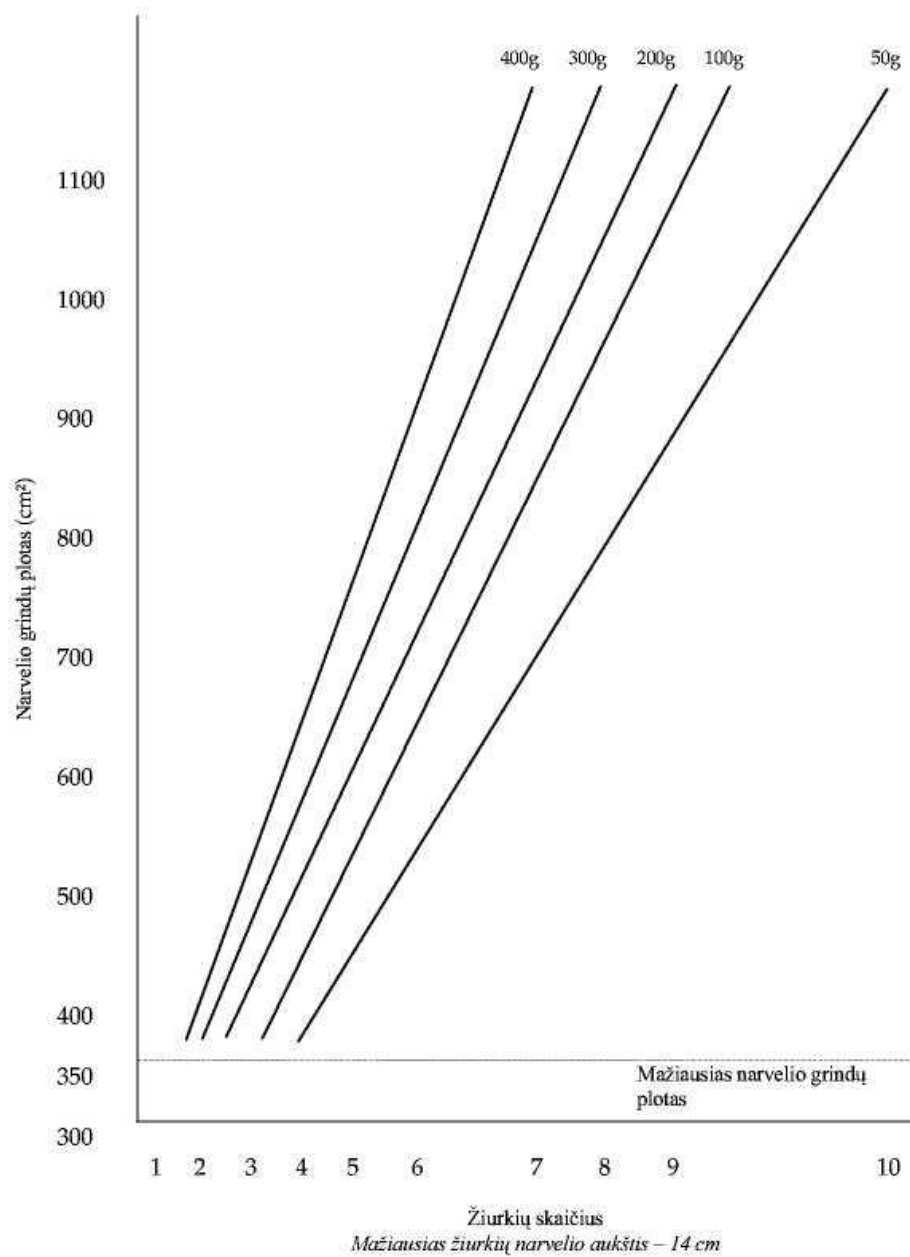
Linijos rodo vidutinį svorį ir atitinka 1 grafiko EU-EU liniją.

9 GRAFIKAS

Nurodymai santykiui tarp žiurkių skaičiaus narvelyje ir narvelio grindų ploto (laikant ir vykdant eksperimentus)

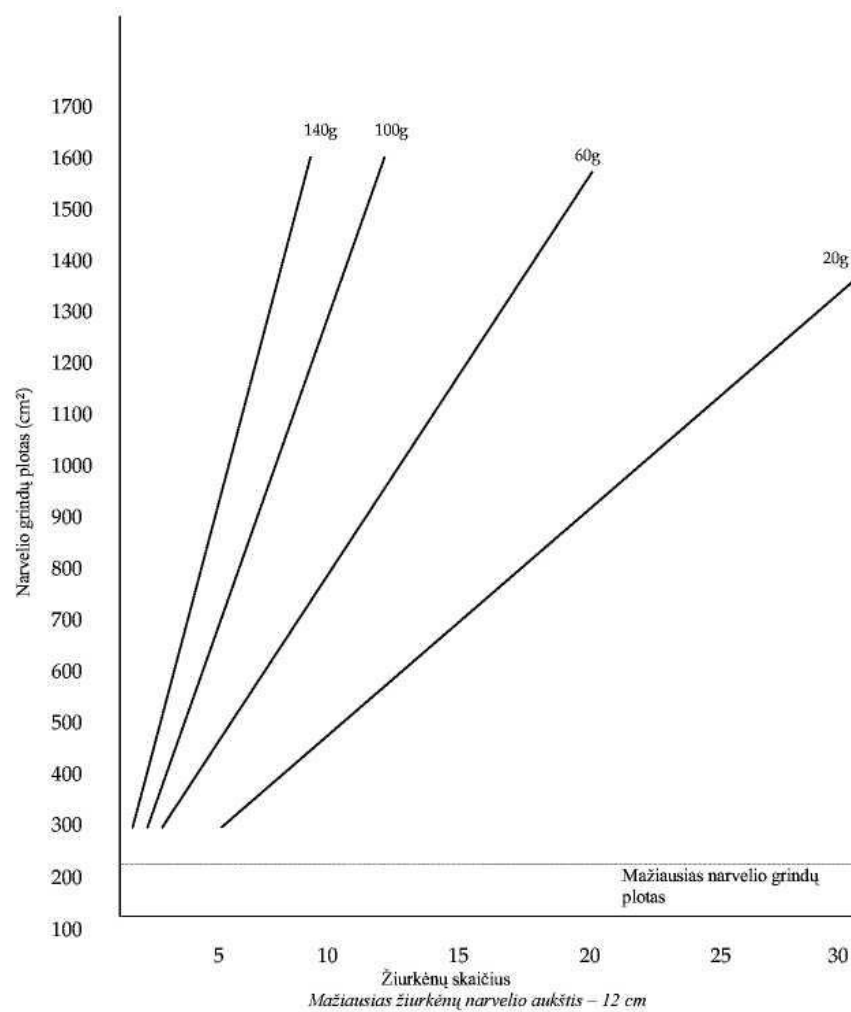
Linijos rodo vidutinį svorį ir atitinka 2 grafiko liniją EU-EU.

10 GRAFIKAS

Nurodymai santykiui tarp žiurkėnų skaičiaus narvelyje ir narvelio grindų ploto (laikant ir vykdant eksperimentus)

Linijos rodo vidutinį svorį ir atitinka 3 grafiko liniją EU-EU.

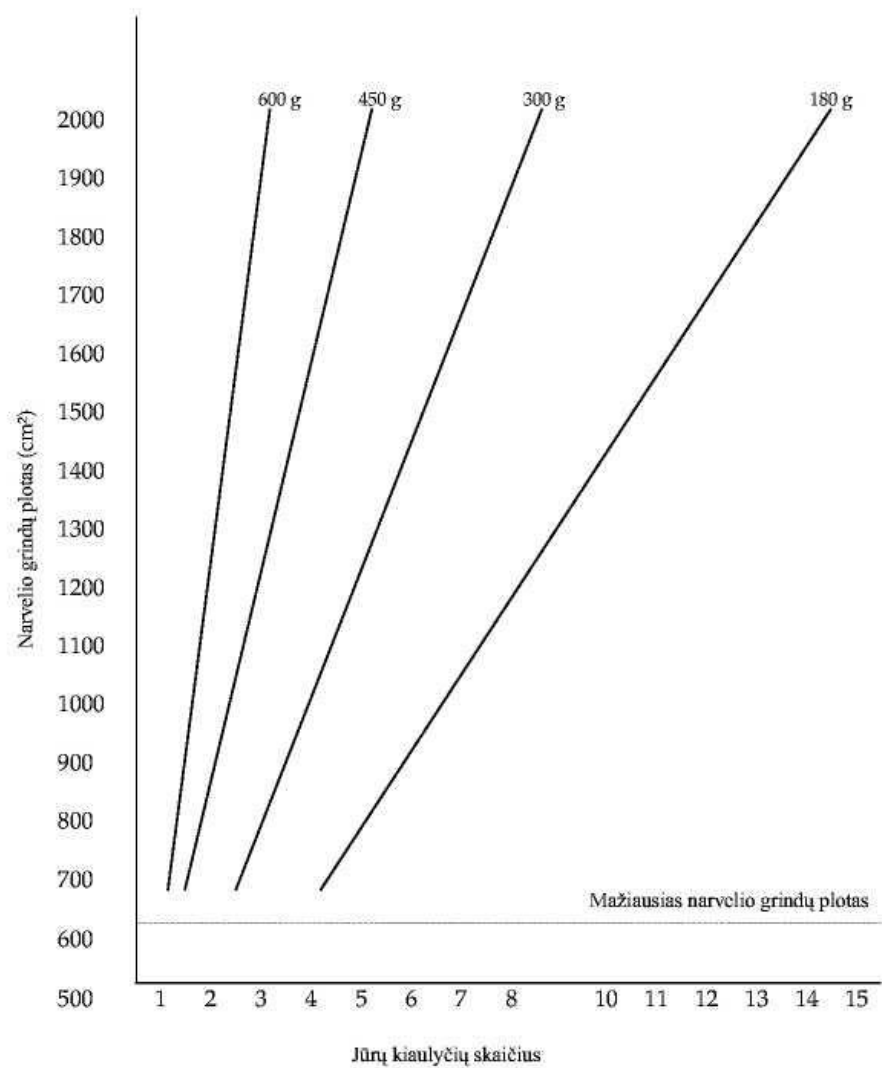

11 GRAFIKAS

Nurodymai santykiui tarp jūrų kiaulyčių skaičiaus narvelyje ir narvelio grindų ploto (laikant ir vykdant eksperimentus)

Linijos rodo vidutinį svorį ir atitinka 4 grafiko liniją EU-EU.

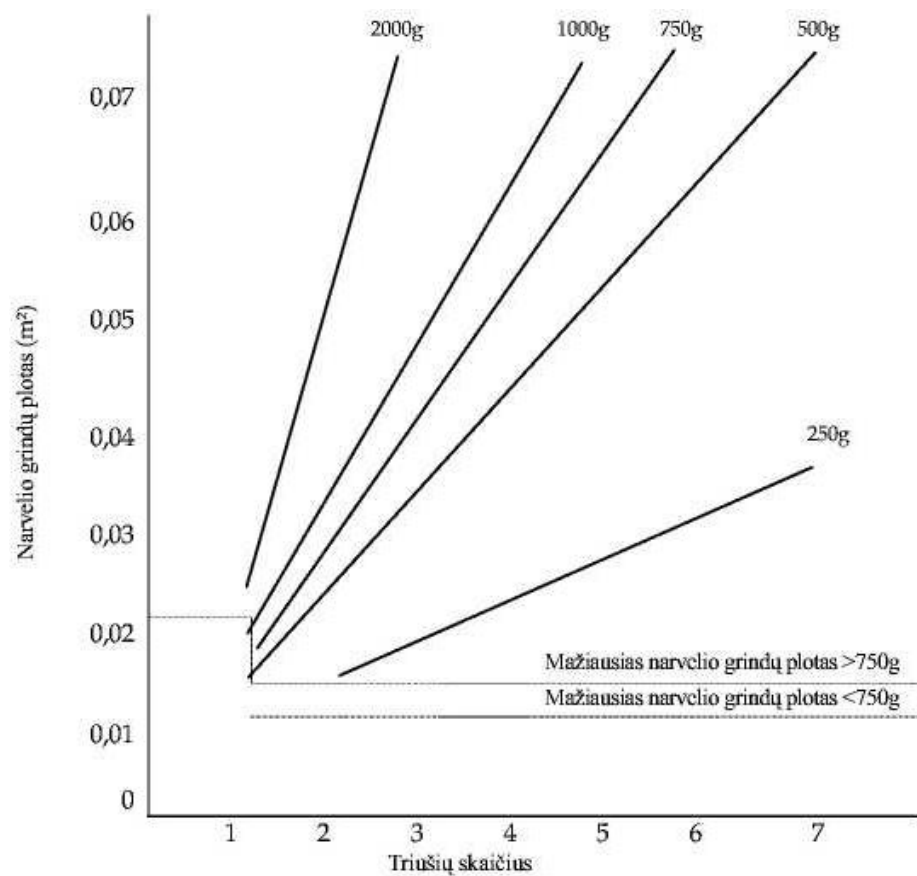

Mažiausias jūrų kiaulyčių narvelio aukštis – 18 cm

12 GRAFIKAS

Nurodymai santykiui tarp triušių skaičiaus narvelyje ir narvelio grindų ploto (laikant ir vykdant eksperimentus)

Linijos rodo vidutinį svorį ir atitinka 5 grafiko liniją EU-EU.

Mažiausias triušių narvelio aukštis – žr. 3 lentelę

B PRIEDAS

Statistinės lentelės ir paaiškinimai, kaip jas užpildyti laikantis Konvencijos 27 ir 28 straipsniuose nurodytų reikalavimų

Įvadas

Pagal Konvencijos 27 ir 28 straipsnius kiekviena Šalis renka statistinę informaciją, susijusią su tam tikrais eksperimentų, kuriems taikoma Konvencija, aspektais, ir šią informaciją praneša Europos Tarybos Generaliniam Sekretoriui, kuris viešai skelbia gautą informaciją.

Kiekviena Šalis pasirenka naudojamą informacijos rinkimo būdą ir, žinoma, gali rinkti papildomą statistinę informaciją nacionalinėms reikmėms. Tačiau, siekiant palengvinti Generalinio Sekretoriaus darbą, jam teikiama informacija turi būti tinkama lyginti ir atitikti pridedamas lenteles. Duomenys renkami kiekvienais kalendoriniais metais.

Bendro pobūdžio paaiškinimai

Skaičiuoti reikia gyvūnus, kurių paskirtis yra naudojimas, dėl kurio jie gali patirti skausmą, kančią, baimę ar ilgalaikį sužalojimą (žr. Konvencijos 1 straipsnio 2 dalies c punktą). Gyvūnai yra skaičiuojami tuomet, kai naudojami eksperimentui. Kiekvienas gyvūnas toje pačioje lentelėje skaičiuojamas tik vieną kartą. Kai renkama statistinė informacija atsižvelgiant į šios Konvencijos kontekstą, gyvūnai, su kuriais nebuvo faktiškai atliekami 1 straipsnio 2 dalies c punkte nurodyti eksperimentai, neskaičiuojami.

Dėl biologinių tyrimų pobūdžio neišvengiamai pasitaikys atvejų, kai yra sunku nuspręsti, į kurią lentelės skiltį naudojamas gyvūnas turėtų būti įrašytas. Nėra nei teisingų, nei neteisingų būdų šiai problemai spręsti, tai individualus kiekvieno pasirinkimas. Atsižvelgdami į nurodymus, kokius gali pateikti kompetentingos institucijos, mokslininkai sprendžia, į kokią skiltį reikia įrašyti savo gyvūnus.

Tačiau svarbu užtikrinti, kad joks gyvūnas į tą pačią lentelę nebūtų įrašomas du kartus.

1 lentelė

Eksperimentams naudotų gyvūnų skaičius ir rūšys

Šioje lentelėje įrašomas bendras eksperimentams naudotų gyvūnų skaičius, padalytas pagal gyvūnų tipus ar klases.

2 lentelė

Eksperimentams pagal pasirinktus tikslus naudotų gyvūnų skaičius

Ši lentelė skirta nurodyti naudotų gyvūnų skaičių pagal atskiras plačias sritis: fundamentalūs moksliniai tyrimai, naujų produktų kūrimas, saugumo įvertinimas, ligų diagnozavimas, mokymas ir profesinis rengimas. 1 grafoje sąvoka „medicina“ apima ir veterinariją.

3 lentelė

Eksperimentams pagal pasirinktus tikslus, skirtus žmogaus, gyvūnų ir aplinkos apsaugai atliekant toksikologinius ar kitus saugumo įvertinimus, naudotų gyvūnų skaičius

Ši lentelė skirta detalesniam eksperimentų, atliktų bendrai žmogaus, gyvūnų ir aplinkos apsaugai, išskyrus medicinos tikslus, padalijimui. 6 grafa apima ir kenksmingą spinduliuotę.

4 lentelė

Eksperimentams, susijusiems su ligomis ir sveikatos sutrikimais, naudotų gyvūnų skaičius

Ši lentelė skirta nurodyti medicinos tikslams, įskaitant ir veterinariją, naudotų gyvūnų skaičių pagal tris, ypač visuomenei svarbias, žmogaus ligų sritis.

5 lentelė

Istatymų nustatyta tvarka reikalingiems eksperimentams naudotų gyvūnų skaičius

Įrašas skiltyje „tik Šalies“ daromas, kai eksperimentą atlikti reikia pagal Šalies, kurioje vyksta eksperimentas, įstatymus, įskaitant tos Šalies tarptautinius įsipareigojimus (pavyzdžiui, kaip Konvencijos dėl Europos farmakopėjos rengimo Šalis arba Europos Bendrijų valstybė narė).

Įrašas skiltyje „tik kitų Šalių“ daromas tais atvejais, kai eksperimento tikslas – specialiai tenkinti valstybių, kurios nėra šios Konvencijos Šalys, reikalavimus, įskaitant prekybos reikalavimus, taip pat įskaitant konvencijų, kurių pastarosios nėra jos šalys, reikalavimus.

Skiltis „abiejų“ naudojama tais atvejais, kai eksperimentas yra skirtas tenkinti abiejų grupių reikalavimus; šiuo atveju įrašas daromas bet kurioje iš dviejų skilčių.

1 LENTELĖ

Eksperimentams naudotų gyvūnų skaičius ir rūšys (Šalyje) (per metus)

Pelės (<i>Mus musculus</i>)	
Žiurkės (<i>Rattus norvegicus</i>)	
Jūrų kiaulytės (<i>Cavia porcellus</i>)	
Kiti graužikai (<i>kiti Rodentia</i>)	
Triušiai (<i>Oryctolagus cuniculus</i>)	
Žmoginės beždžionės (<i>Hominoidea</i>)	
Kitos beždžionės (<i>Cercopithecoidea & Ceboidea</i>)	
Pusbeždžionės (<i>Prosimia</i>)	
Šunys (<i>Canis familiaris</i>)	
Katės (<i>Felis catus</i>)	
Kiti mėsėdžiai žinduoliai (<i>kiti Carnivora</i>)	
Arkliai, asilai ir mišrūnai (<i>Equidae</i>)	
Kiaulės (<i>Sus</i>)	
Ožkos ir avys (<i>Capra & Ovis</i>)	
Galvijai (<i>Bos</i>)	
Kiti žinduoliai (<i>kiti Mammalia</i>)	
Paukščiai (<i>Aves</i>)	
Ropliai (<i>Reptilia</i>)	
Amfibijos (<i>Amphibia</i>)	
Žuvys (<i>Pisces</i>)	
Iš viso	

2 LENTELĖ

Eksperimentams pagal pasirinktus tikslus naudotų gyvūnų skaičius (Šalyje) (per metus)

	Visos rūšys	Pasirinktos rūšys		
		Graužikai ir triušiai	Šunys ir katės	Primatai
1. Fundamentalūs biologiniai (įskaitant mediciną) tyrimai				
2. Medicinos ir veterinarijos produktų ar prietaisų išradimas, kūrimas ir kokybės kontrolė (įskaitant saugumo įvertinimą)				
3. Ligų diagnozavimas				
4. Žmogaus, gyvūnų ir aplinkos apsauga atliekant toksikologinius ar kitus saugumo įvertinimus				
5. Mokymas ir profesinis rengimas				

3 LENTELĖ

Eksperimentams pagal pasirinktus tikslus, skirtus žmogaus, gyvūnų ir aplinkos apsaugai atliekant toksikologinius ar kitus saugumo įvertinimus, naudotų gyvūnų skaičius (Šalyje) (per metus)

2 lentelės 4 punkto išsamesnė klasifikacija	Visos rūšys	Pasirinktos rūšys		
		Graužikai ir triušiai	Šunys ir katės	Primatai
1. Medžiagos, naudojamos arba skirtos naudoti daugiausia žemės ūkyje				
2. Medžiagos, naudojamos arba skirtos naudoti daugiausia pramonėje				
3. Medžiagos, naudojamos arba skirtos naudoti daugiausia namų ūkiuose				
4. Medžiagos, naudojamos arba skirtos naudoti daugiausia kosmetikoje ar kaip tualetų reikmenys				
5. Potencialūs ar esami teršalų pavojai aplinkoje apskritai				

4 LENTELĖ

Eksperimentams, susijusiems su ligomis ir sveikatos sutrikimais, naudotų gyvūnų skaičius (Šalyje) (per metus)

	Visos rūšys	Pasirinktos rūšys		
		Graužikai ir triušiai	Šunys ir katės	Primatai
1. Vėžys (išskyrus kancerogeninių pavojų įvertinimą)				
2. Širdies ir kraujagyslių ligos				
3. Nervų sistemos ir psichikos sutrikimai				
4. Kitos žmonių ir gyvūnų ligos				

Pastaba. Kai eksperimentas pagal bet kurį iš 2–4 punktų apima ir vėžį, priskyrimui vėžiui teikiama pirmenybė.

5 LENTELĖ

Įstatymų nustatyta tvarka reikalingiems eksperimentams naudotų gyvūnų skaičius (Šalyje) (per

metus)

	Visos rūšys	Pasirinktos rūšys		
		Grauzikai ir triušiai	Šunys ir katės	Primatai
tik Šalies				
tik kitų Šalių				
abiejų				

_____